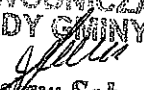

UCHWAŁA Nr XXXII/305/17
Rady Gminy Miedziana Góra
z dnia 28 grudnia 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miedziana Góra na lata 2018 – 2021

Na podstawie art. 7 ust. 1. pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. 2017 poz. 1875 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach, Rada Gminy Miedziana Góra uchwala co następuje:

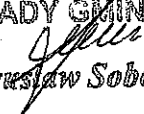
- §1. Przyjmuje się Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miedziana Góra na lata 2018 – 2021, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.
- §2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Miedziana Góra.
- §3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY

Bogusław Sobczyk

UZASADNIENIE
Do Uchwały Nr XXXII/305/17
Rady Gminy Miedziana Góra
z dnia 28 grudnia 2017 r.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 roku, poz. 1446, z późn. zm.) Wójt Gminy jest zobowiązany do sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Uchwalenie programu wypełnia wymóg ustawowy, jednocześnie pozwala zebrać w jednym dokumencie informacje dotyczące aktualnego stanu ochrony zabytków jak i zamierzeń gminy w tym zakresie w najbliższych latach. Określenie w programie działań zmierzających do zachowania i poprawy stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Miedziana Góra przyczyni się do podniesienia świadomości tożsamości kulturowej, jakości życia i atrakcyjności turystycznej Gminy oraz jego promocji w regionie.

W związku z powyższym, Wójt Gminy Miedziana Góra sporządził projekt Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miedziana Góra na lata 2018-2021, który uzyskał wymaganą prawem opinię Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, co upoważnia do przyjęcia Programu przedmiotową uchwałą.

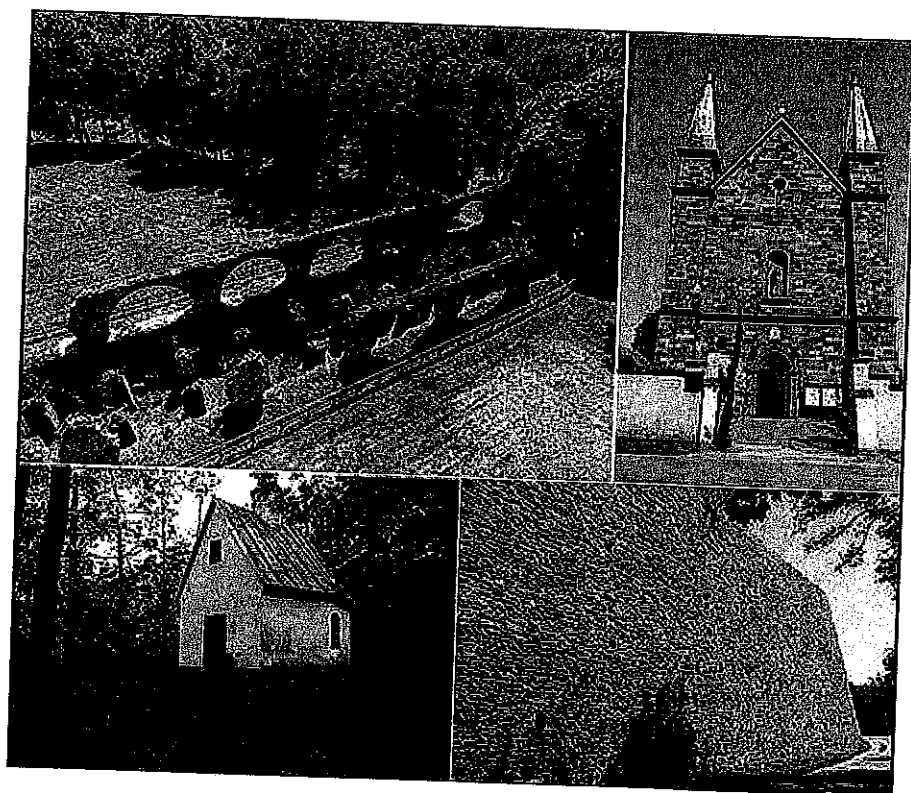
PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY

Bogusław Sobczyk

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miedziana Góra na lata 2018-2021

ZALĄCZNIK DO UCHWAŁY
NR XXXII/305/17 RADY GMINY MIEDZIANA GÓRA
Z DNIA 28 GRUDNIA 2017 ROKU

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI Gminy Miedziana Góra na lata 2018– 2021

GRUDZIEŃ 2017

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miedziana Góra na lata 2018-2021

Zamawiający:

Urząd Gminy w Miedzianej Górze
ul. Urzędnicza 18
26-085 Miedziana Góra

RELIKT
Pracownia Archeologiczna

Wykonawca:

RELIKT Pracownia Archeologiczna
ul. Armii Krajowej 2/3
39-100 Ropczyce
www.relikarcheologia.pl

Autorzy opracowania:

Judyta Nawrot-Bukowiec
Kornel Bukowiec

Spis treści

1. Wstęp	5
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	7
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	14
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	14
4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020.	14
4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	15
4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017	16
4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	16
4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	17
4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo	17
4.1.7 Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2020	18
4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	19
4.2.1 Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego na lata 2013 - 2016.....	19
4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku	20
4.2.3 Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020.....	20
4.2.4 Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2014-2020.....	22
4.2.5 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego	22
4.2.6 Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2011-2015 z perspektywą do roku 2019.....	23
4.2.7 Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do 2020 r.....	23
4.2.8 Program ochrony środowiska dla powiatu kieleckiego - aktualizacja na lata 2012-2015 w perspektywie do roku 2019	24
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	25
5.1 Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.....	25
5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Miedziana Góra do roku 2025	25
5.1.2 Program Rewitalizacji Gminy Miedziana Góra na lata 2016-2023	26
5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miedziana Góra	26
5.1.4 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedziana Góra	27
5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego ...	29

5.2.1 Zarys historii obszaru gminy	29
5.2.2 Krajobraz kulturowy	31
5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	32
5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	33
5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	34
5.3.3 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	35
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	35
5.5 Zabytki archeologiczne	39
5.6 Dziedzictwo niematerialne	42
5.7 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	43
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	49
7. Założenia programowe	51
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	54
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	55
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	55
10.1. Źródła krajowe	56
10.2. Źródła zagraniczne	60
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	65

1. Wstęp

Celem opracowania jest stworzenie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miedziana Góra na lata 2018-2021. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa zawartymi w poradniku metodycznym *Gminny program opieki nad zabytkami*.

Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest przez Wójta, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy, w formie uchwały. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania programu.

Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, jednak podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego. Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, między innymi poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania Gminnego Programu opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

Artykuł 87 ust. 1 stanowi, że:

- ✓ wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami¹;
- ✓ gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków²;
- ✓ gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym³;
- ✓ z realizacji programu opieki nad zabytkami wójt sporządza, co 2 lata sprawozdanie, które zostaje przedstawione radzie gminy⁴.

¹ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.), art. 87, ust. 1.

² Tamże, art. 87, ust. 3.

³ Tamże, art. 87, ust. 4.

⁴ Tamże, art. 87, ust. 5.

Art. 87 ust. 2 wyżej wymienionej Ustawy, wyznacza cele opracowania programu opieki nad zabytkami i są one następujące⁵:

- ✓ włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- ✓ uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- ✓ zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- ✓ wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- ✓ podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- ✓ określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- ✓ podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- ✓ zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Miasta/Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ✓ wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- ✓ uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzeniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta/Gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami zostaje opracowany na podstawie gminnej ewidencji zabytków, sporządzanej przez burmistrza/wójta i prowadzonej w formie kart adresowych zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy⁶. Gminna ewidencja zabytków powinna uwzględniać⁷:

- ✓ zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- ✓ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- ✓ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Program opieki nad zabytkami, sporządzony na poziomie gminy, powinien uwzględniać dodatkowo inne uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami, oraz być zgodny dokumentami rządowymi o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie: ogólnokrajowym, samorządowym (na szczeblu: wojewódzkim, powiatowym i gminnym) i europejskim.

⁵ Tamże, art. 87, ust. 2

⁶ Tamże, art. 22, ust. 4.

⁷ Tamże, art. 22, ust. 5.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. nr 78, poz. 483, ze zm.) w przepisach:
 - ✓ **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.
 - ✓ **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.
 - ✓ **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.).

Ustawa ta stanowi główny akt prawa dotyczący ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, reguluje ona pojęcia: zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencji organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), form finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- ✓ **Art. 3:** definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku. W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.
- ✓ **Art. 4:** objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”

- ✓ **Art. 5:** określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.
- ✓ **Art. 6:** klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:
 - „1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:
 - 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
 - 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2012r. poz. 642 ze zm.),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
 - 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
 - 2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.
- ✓ **Art 7:** reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.
 - 2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
 - 3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
 - 4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu, ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.
- ✓ **Art. 16 ust. 1:** wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.
- ✓ **Art. 17:** określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku krajobrazowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów.
- ✓ **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego

województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

- ✓ **Art. 19:** wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

- ✓ **Art. 20:** mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

- ✓ **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

- ✓ **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Burmistrz (prezydent miasta, wójt) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków”.

- ✓ **Art. 89:** wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

- **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t.j. Dz. U. z 2016 poz. 446 ze zm.) gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2016 poz. 672 ze zm.). W Ustawie zapisano, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna „określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstępiania od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...) „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Niezwykle ważne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten jest istotny w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz stosunkowo nowej inicjatywy, jaką jest budowa farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.
- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t.j. Dz. U. 2016 poz. 778, ze zm.) Ustawa, określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t.j. Dz. U. z 2016 poz. 290, ze zm.)

Ustawa - Prawo budowlane, normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają Dziennik Urzędowy Województwa Świętokrzyskiego – 10 – Poz. 838 przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i

obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 2134, 2249 i 2260 oraz z 2017 r. poz. 60, 132, 1074, 1566, 1595), której przepisy określają m.in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2016 poz. 2147, ze zm.). W rozumieniu ustawy celem publicznym w obszarze gospodarki nieruchomościami jest m.in.: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów prawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa postępowanie wobec nieruchomości objętej prawną ochroną konserwatorską. Zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Są to: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek (aportów)⁸. W myśl art. 109 ust. 1 pkt. 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. 2016 poz. 1020, ze zm.). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. 2016 poz. 239 ze zm.). W ramach ustawy, gminy mogą

⁸ Tamże, art. 13, ust. 4.

wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Ponadto, zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w odrębnych ustawach:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 987 ze zm.). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1). Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:
 - „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
 - 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
 - 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
 - 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
 - 5) urządzanie wystaw,
 - 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
 - 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
 - 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
 - 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
 - 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:
 - 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
 - 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
 - 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 642, ze zm.). Mówi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 1446, ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Dokumenty, do których odwołuje się Gminny program opieki nad zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy.

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Busko - Zdrój zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013⁹ oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020¹⁰.

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury *Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013*. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

- Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe. Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym:
 - ✓ Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno- finansowych w sferze ochrony zabytków,
 - ✓ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
 - ✓ Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.
- Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego:
 - ✓ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
 - ✓ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

⁹ Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013, Ministerstwo Kultury,

¹⁰ Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami priorytetu:

- ✓ poprawa stanu zachowania zabytków,
- ✓ zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
- ✓ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- ✓ zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- ✓ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- ✓ zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury, są niezwykle ważnym dokumentem, związanym z ochroną zabytków w Polsce. W dokumencie zapisano między innymi: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”.

W opracowaniu zostały zawarte cele i zadania dla Programu Krajowego. Stwierdzono, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”.

Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Podstawowe zasady konserwatorskie:

1. Zasady *primum non nocere* (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
2. Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
3. Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
4. Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
5. Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. Zasady odwracalności metod i materiałów;
7. Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- ✓ Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków

techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych;

- ✓ Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych;
- ✓ Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej;
- ✓ Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych;
- ✓ Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników;
- ✓ Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej;

4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017¹¹

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017 przyjęty został w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane w obiektach zabytkowych.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednolicenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych. Program ma na celu także zwiększenie społecznego zaangażowania w ochronę zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020¹²

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału

¹¹ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 r.

¹² Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa 2013 r.

kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030¹³

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030, przyjęta została uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo¹⁴

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

¹³ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

¹⁴ Strategia Rozwoju Kraju 2020, dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., Warszawa 2012 r.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność społeczna i terytorialna.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

4.1.7 Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2020¹⁵

Ogólne wytyczne do konstruowania programu wojewódzkiego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*), będąca rządowym dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Strategia została stworzona centralnie dla obszaru całej Polski. Określa spójne działania realizowane w regionach. Stąd celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, a celami częściowymi są m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków, wzrost efektywności zarządzania sferą kultury itd. Jednym z instrumentów za pomocą których realizowane są wspomniane cele *Strategii jest Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020*, który za cel strategiczny przyjął intensyfikację i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksową poprawę stanu zabytków nieruchomych.

Cele częściowe programu to:

- ✓ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- ✓ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,

¹⁵ *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 –202*, Warszawa 2005.

- ✓ zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- ✓ promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- ✓ rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- ✓ tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- ✓ zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

Cele programu realizowane będą m.in. w ramach następujących priorytetów i działań:

- Priorytet I: Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.
- ✓ Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.
- ✓ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.
- Priorytet II: Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.
- ✓ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.
- ✓ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granice.

4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego na lata 2013 - 2016

Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego na lata 2013 - 2016 został przyjęty uchwałą nr XXIX/524/13 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 25 marca 2013 r. W programie wyznaczono cel generalny, 3 cele szczegółowe (strategiczne) wraz z kierunkami działań i zadaniami, których realizacja ma służyć osiągnięciu celu generalnego.

Cel generalny: Ochrona i zachowanie materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego.

Cele szczegółowe:

1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego.

Kierunki działań:

- rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych;
- ochrona zabytków ruchomych;
- ochrona zabytków nieruchomych;
- ochrona zabytków archeologicznych,
- ochrona zabytkowych układów architektonicznych,
- stwarzanie warunków dla powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.

2. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań:

- poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa;
- promocja zasobów dziedzictwa kulturowego;

- wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.
- 3. Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej.

Kierunki działań:

- kultywowanie tradycji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego;
- popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku

Strategia rozwoju województwa świętokrzyskiego do 2020 roku została przyjęta uchwałą nr XXXIII/589/13 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 16 lipca 2013 r. Jest to trzeci zaktualizowany dokument w tym zakresie:

- ✓ Pierwszy dokument - Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego, została przyjęta uchwałą nr XIV/225/2000 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 30 czerwca 2000 r. Strategia ta, stanowi całościową koncepcję rozwoju województwa w kilkunastoletnim horyzoncie czasowym (do roku 2015);
- ✓ Drugi dokument - Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020, przyjęta uchwałą nr XLII/508/06 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 26 października 2006 r.

Jest to nadrzędny dokument wyznaczający cele i główne kierunki rozwoju regionu. W strategii wyznaczono wizję: Świętokrzyskie - region zasobny w kapitał i gotowy na wyzwania. Nadrzędną ideę działań podejmowanych w regionie w perspektywie 2020 roku zawarto w sformułowanej misji Strategii Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020: Pragmatyczne dążenie do najpełniejszego i innowacyjnego wykorzystania przewag i szans, odwrócenia niekorzystnych tendencji demograficznych oraz podniesienia jakości życia mieszkańców przy jednoczesnej dbałości o stan środowiska.

Konkretyzacja powyższej misji Strategii będzie się odbywała na drodze realizacji następujących sześciu celów strategicznych:

1. Koncentracja na poprawie infrastruktury regionalnej.
2. Koncentracja na kluczowych gałęziach i branżach dla rozwoju gospodarczego regionu.
3. Koncentracja na budowie kapitału ludzkiego i bazy dla innowacyjnej gospodarki.
4. Koncentracja na zwiększeniu roli ośrodków miejskich w stymulowaniu rozwoju gospodarczego regionu.
5. Koncentracja na rozwoju obszarów wiejskich.
6. Koncentracja na ekologicznych aspektach rozwoju regionu.

Dla celów strategicznych wyznaczono pod-cele wraz z zadaniami. Nie obejmowały one zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.

4.2.3 Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 - 2020 został przyjęty uchwałą nr 1870/13 przez Zarząd Województwa Świętokrzyskiego dnia 8 maja 2013 r., jako wstępna wersja Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 - 2020.

W rozdziale 1.1.1.3 Dziedzictwo naturalne i kulturowe, opisano województwo świętokrzyskie, jako województwo charakteryzujące się wysokimi walorami przyrodniczymi, co znajduje odzwierciedlenie w znacznej powierzchni obszarów chronionych. 64,5%

powierzchni objętej różnymi formami ochrony stawia region świętokrzyski pod tym względem na pierwszym miejscu w skali kraju.

Województwo posiada następujące prawnie chronione obiekty oraz obszary ochrony przyrody:

- ✓ 1 Park Narodowy o łącznej powierzchni 7 626,4 ha;
- ✓ 72 rezerваты przyrodnicze o łącznej powierzchni 3 819,7 ha;
- ✓ 8 parków krajobrazowych o łącznej powierzchni 117 185 ha;
- ✓ 21 obszarów chronionego krajobrazu o łącznej powierzchni 619 040,4 ha;
- ✓ 14 stanowisk dokumentacyjnych o łącznej powierzchni 25,3 ha;
- ✓ 100 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 540,12 ha;
- ✓ 11 zespołów przyrodniczo - krajobrazowych o łącznej powierzchni 86,49 ha;
- ✓ 672 pomniki przyrody.

Na terenie regionu świętokrzyskiego znajdują się także obszary objęte Europejską Siecią Ekologiczną NATURA 2000 tj. ok. 182182,9 ha powierzchni województwa.

Atutem regionu świętokrzyskiego są zasoby dziedzictwa kulturowego, w które wpływają na możliwości rozwoju społeczno - gospodarczego. W regionie istnieje wiele miejscowości z zachowanymi zabytkowymi układami urbanistycznymi, liczne są zamki, pałace, dwory oraz zabytki architektury sakralnej. Na uwagę zasługują również ciekawe obiekty przemysłowe i gospodarcze oraz zabytki budownictwa ludowego. Województwo świętokrzyskie jest także bardzo bogate pod względem archeologicznym. Obecnie w rejestrze zabytków prowadzonym na terenie województwa świętokrzyskiego wpisanych jest 1 707 zabytków nieruchomych oraz 214 zabytków archeologicznych. Największą grupę zabytków nieruchomych stanowią obiekty sakralne, mieszkalne oraz cmentarze, a także obiekty obronne, zamki, pałace, dwory oraz zabytki techniki. Do zabytków archeologicznych należą między innymi osady, kopce, kurhany oraz grodziska. Ponadto województwo dysponuje 11,5 tys. zabytków ruchomych wpisanych do rejestru B zabytków sztuki i rzemiosła artystycznego. W przypadku ruchomych zabytków w głównej mierze stanowią one wyposażenie świątyń oraz kolekcje prywatne.

W województwie funkcjonują 24 muzea w tym, muzea techniczne, archeologiczne i historyczne. Obiekty te posiadają w swych zasobach 142,3 tys. muzealiów. Obok muzeów w regionie działają następujące instytucje kultury: placówki biblioteczne (289), kina (10), teatry (4), filharmonia oraz ośrodki kultury (114).

Analiza potrzeb i wyzwań oraz kierunki polityk wspólnotowych na lata 2014 - 2020 w dziedzinie promocji i zachowania dziedzictwa naturalnego i kulturowego koncentruje się w obszarze ochrony zabytków poprzez następujący priorytet inwestycyjny: Ochrona promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Cel główny programu: Województwo świętokrzyskie jako region efektywnie wykorzystujący swoje potencjały rozwojowe, w oparciu o postęp technologiczny, odpowiedzialne czerpanie z zasobów środowiska, oraz budowę kapitału społecznego.

Na podstawie celu głównego wyznaczono osie priorytetowe, a w tym: 4.4 Oś priorytetowa 4 - Dziedzictwo naturalne i kulturowe. Oś ta przewiduje realizację działań mających na celu promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem oraz ochronę środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów. Z uwagi na potencjał regionu przejawiający się zarówno w bogactwie naturalnym jak i w zasobach dziedzictwa kulturowego wspierane będą inwestycje mające na celu ochronę terenów cennych przyrodniczo, różnorodności biologicznej, promocję i rozwój zasobów przyrodniczo - kulturowych, dając tym samym możliwość rozwoju społeczno - gospodarczego województwa.

W ramach interwencji zostały zaprogramowane priorytety inwestycyjne, wspierające inwestycje w infrastrukturę ochrony środowiska, które znacząco wpłyną na ochronę i poprawę środowiska naturalnego. Wzmocnienie efektywnego systemu gospodarki odpadami oraz kompleksowe wsparcie gospodarki wodno - ściekowej stanowiąc będą kolejne elementy wsparcia osi. W kontekście ochrony środowiska istotne jest też środowisko miejskie. Dlatego też, w ramach przedmiotowej osi można będzie realizować inwestycje dotyczące poprawy stanu środowiska na terenach miejskich.

4.2.4 Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2014-2020

Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2014 - 2020 została opracowana w grudniu 2014 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2006 - 2014, która przyjęta została uchwałą nr XXV/404/06 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 6 lutego 2006 r.

W strategii wymieniono i opisano walory turystyczne województwa świętokrzyskiego. W analizie walorów turystycznych regionu (rozdział 3, podpunkt 3.2.2.), zwrócono szczególną uwagę na walory antropogeniczne, będące efektem działalności człowieka. Dbłość o zabytki w województwie, sprawiła, że obiekty zostały oddane szczególnej ochronie prawnej i obecnie region może się poszczycić zabytkami, muzeami, instytucjami kultury i sztuki, które składają się na unikatową ofertę turystyczną w skali krajowej i europejskiej. Najwięcej zabytków nieruchomych na terenie województwa to obiekty sakralne, mieszkalne i zabytkowe obszary zieleni. Najmniej zabytków można wyróżnić w kategorii zamków i budowli obronnych. Istotną działalność promującą dziedzictwo kulturowe województwo prowadzą muzea. Według Informatora Turystycznego Województwa Świętokrzyskiego z 2014 r., na terenie województwa świętokrzyskiego działają 24 galerie i stałe wystawy, 70 jednostek będących muzeami, izbami regionalnymi i instytucjami działającymi na rzecz popularyzacji dziedzictwa kulturowego, a nie będące muzeami. Wydarzenia regionalne to także bardzo ważny dodatek do oferty turystycznej województwa.

4.2.5 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego został przyjęty uchwałą XLVII/833/14 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 22 września 2014 r. Pierwszy Plan zagospodarowania przestrzennego województwa został przyjęty uchwałą nr XXIX/399/02 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 26.04.2002 r. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego określa długofalowe cele i kierunki wojewódzkiej polityki przestrzennej przedstawia jednocześnie wizję zagospodarowania przestrzennego regionu świętokrzyskiego na najbliższe 25 - 30 lat. W planie w rozdziale V. Uwarunkowania i problemy występujące w poszczególnych dziedzinach zagospodarowania przestrzennego, podrozdział 4. Dziedzictwo kulturowe, omówiono specyfikę kulturową regionu, główne uwarunkowania ochrony i zagospodarowania przestrzeni kulturowej, ochronę dziedzictwa kulturowego, główne problemy i obszary problemowe, uwarunkowania ochrony krajobrazu.

4.2.6 Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2011-2015 z perspektywą do roku 2019

Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2011 - 2015 z perspektywą do roku 2019 przyjęty został uchwałą nr XII/211/11 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 12 października 2011 r.

Program ten, jest aktualizacją poprzedniej edycji Programu ochrony środowiska. W programie na podstawie aktualnego stanu środowiska i źródeł zagrożeń w poszczególnych komponentach środowiska, określono:

- ✓ strategię działań dla poprawy stanu środowiska w perspektywie do 2019 r.;
- ✓ wojewódzkie priorytety ekologiczne i przedsięwzięcia priorytetowe, planowane do realizacji w latach 2011 - 2015;
- ✓ monitoring realizacji programu;
- ✓ aspekty finansowe wdrażania programu.

Strategia działań dla poprawy stanu środowiska, zawiera cele średniookresowe do 2019 r., kierunki działań do 2015 r. i najważniejsze działania, ujęta jest w następujących zagadnieniach:

- ✓ ochrona zasobów naturalnych;
- ✓ poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego;
- ✓ kierunki działań systemowych.

Priorytety ekologiczne, wyznaczone zostały dla następujących obszarów działania:

- ✓ ochrona zasobów naturalnych;
- ✓ jakość powietrza;
- ✓ ochrona wód i gospodarka wodna;
- ✓ gospodarka odpadami;
- ✓ oddziaływanie hałasu;
- ✓ oddziaływanie pól elektromagnetycznych
- ✓ edukacja ekologiczna;
- ✓ poważne awarie.

4.2.7 Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do 2020 r.

Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2020 została przyjęta uchwałą nr XXVII/22/10 przez Radę Powiatu w Kielcach dnia 30 marca 2010 r. Jest to kontynuacja Strategii Rozwoju Powiatu Kieleckiego na lata 2001 - 2015, przyjętej przez Radę Powiatu uchwałą nr XXVII/1/2002 dnia 28 lutego 2002 r. oraz Aktualizacji priorytetów i części operacyjnej „Strategii Rozwoju Powiatu Kieleckiego” na lata 2001 - 2015 przyjętych uchwałą nr XXXIII/35/06 z dnia 30 maja 2006 r.

Wyznaczona misja Strategii to "Podniesienie jakości życia mieszkańców powiatu kieleckiego oraz poprawa standardu usług publicznych poprzez realizowanie polityki zrównoważonego rozwoju społeczno - gospodarczego z poszanowaniem środowiska naturalnego i racjonalne wykorzystanie walorów kulturowych i turystycznych powiatu". W Strategii wyznaczono kilka celów, które zostały określone na podstawie przeprowadzonej diagnozy sytuacji społeczno - gospodarczej powiatu oraz analizy SWOT najważniejszych obszarów rozwoju (edukacja, bezrobocie, zdrowie i opieka społeczna, infrastruktura drogowa, rozwój gospodarczy, ochrona środowiska):

1. Rozwój zasobów ludzkich i instytucjonalnych,
2. Ochrona i racjonalne wykorzystanie środowiska i dóbr kultury,
3. Rozwój gospodarczy oraz rozwój infrastruktury technicznej i społecznej.

Kolejnym krokiem było wyznaczenie priorytetów - celów szczegółowych, będących wyznacznikiem kierunków działań powiatu. Układ wyznaczonych celów strategicznych i priorytetów przedstawia się następująco:

- Cel strategiczny I - Rozwój zasobów ludzkich i instytucjonalnych
- Cel strategiczny II - Ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dóbr kultury.
 - ✓ Priorytet 1 - Ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego.
 - ✓ Priorytet 2 - Ochrona i optymalne wykorzystanie dóbr kultury.
Zadania:
 - Renowacja, rewitalizacja i konserwacja zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego z terenu powiatu kieleckiego.
 - ✓ Priorytet 3 - Rozwój turystyki oraz tworzenie i modernizacja infrastruktury kulturowej i turystycznej.
Zadania:
 - Tworzenie i promocja oferty kulturalnej i turystycznej powiatu kieleckiego;
 - Promocja i upowszechnianie folkloru i kultury mieszkańców powiatu kieleckiego;
 - Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej;
 - Prowadzenie punktu informacji turystycznej.
- Cel strategiczny III - Rozwój gospodarczy oraz rozwój infrastruktury technicznej i społecznej.

4.2.8 Program ochrony środowiska dla powiatu kieleckiego - aktualizacja na lata 2012-2015 w perspektywie do roku 2019

Program ochrony środowiska dla powiatu kieleckiego - aktualizacja na lata 2012 - 2015 w perspektywie do roku 2019 został opracowany w 2011 r. Jest to aktualizacja Programu ochrony środowiska dla powiatu kieleckiego - aktualizacja na lata 2007 - 2011, z uwzględnieniem perspektywy na lata 2012 - 2018, przyjętej uchwałą nr IX/69/07 przez Radę Powiatu w Kielcach w dniu 25 października 2007 r.

Nadrzędny cel programu został określony jako "Zapewnienie mieszkańcom jakości życia na wysokim poziomie oraz zrównoważony rozwój powiatu, w którym środowisko przyrodnicze i jego ochrona mają znaczący wpływ na przyszły charakter obszaru i równocześnie wspierają jego rozwój społeczno - gospodarczy". Cel ten przyczynić się ma także do osiągnięcia następujących celów strategicznych:

- Cel strategiczny I - Rozwój zasobów ludzkich i instytucjonalnych,
- Cel strategiczny II - Ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dóbr kultury,
- Cel strategiczny III - Rozwój gospodarczy oraz rozwój infrastruktury technicznej i społecznej.

Wyznaczona misja strategiczna "Podniesienie jakości życia mieszkańców powiatu kieleckiego oraz poprawa standardu usług publicznych poprzez realizowanie polityki zrównoważonego rozwoju społeczno - gospodarczego z poszanowaniem środowiska naturalnego i racjonalne wykorzystanie walorów kulturowych i turystycznych powiatu".

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Miedziana Góra do roku 2025

Strategia Rozwoju Gminy Miedziana Góra została przyjęta przez Radę Gminy uchwałą nr VII/56/15 dnia 26 czerwca 2015 r. Strategia jest jednym z najważniejszych dokumentów strategicznych Gminy. Przez najbliższe kilka lat będzie dokumentem planistycznym, który wyznaczał będzie kierunki rozwoju oraz cele do osiągnięcia. Misją Strategii jest wsparcie działań samorządu gminnego oraz wszystkich lokalnych środowisk w realizacji przedsięwzięć prowadzących do zrównoważonego rozwoju Gminy, poprzez inspirowanie i koordynowanie działań związanych z rozwojem społecznym i gospodarczym gminy przy uwzględnieniu uwarunkowań środowiskowych.

Poniżej przedstawiono cele operacyjne i zadania dotyczące dziedzictwa kulturowego zawarte w Strategii:

Cel operacyjny 2 "Rozbudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej". Zadania:

- ✓ budowa tras rowerowych wraz z zagospodarowaniem miejsc docelowych m.in. tarasy widokowe, wiaty turystyczne,
- ✓ wyznaczenie szlaków pieszych (w tym ścieżek dydaktycznych), rowerowych oraz narciarskich,
- ✓ remonty, przebudowa oraz doposażenie świetlic wiejskich wraz z ich otoczeniem (w tym utworzenie nowych świetlic),
- ✓ zagospodarowanie pozostałości Zakładu Wielkopieczowego na cele turystyczno-rekreacyjne,
- ✓ budowa kompleksów rekreacyjno-sportowych,
- ✓ rewitalizacja „dużej skoczni” wraz z zagospodarowaniem terenu,
- ✓ odtworzenie szlaku wodnego na rzece Bobrza i jego udostępnienie dla turystów,
- ✓ budowa „małej” infrastruktury rekreacyjnej (m.in. plac zabaw, boisko wielofunkcyjne, skatepark, park linowy, tor saneczkowy, wiaty wypoczynkowe),
- ✓ utworzenie systemu informacji turystycznej przebudowa i remonty istniejącej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej,
- ✓ zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych dla celów społeczno-gospodarczych,
- ✓ dostosowanie obiektów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystycznych i/lub kulturowych.

Cel operacyjny 6 "Wzrost aktywności obywatelskiej, społecznej i kulturalnej". Zadania:

- ✓ zwiększona oferta spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży oraz osób starszych,
- ✓ utworzenie instytucji kultury i bibliotekoznawstwa,
- ✓ rozwój zasobów kultury i ochrony dziedzictwa narodowego,
- ✓ wspieranie rozwoju oraz współpraca z lokalnymi organizacjami pozarządowymi,
- ✓ wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem.

Cel operacyjny 8 "Poprawa ładu przestrzennego w gminie". Zadania:

- ✓ wykonanie i aktualizacja planów zagospodarowania przestrzennego,
- ✓ rewitalizacja terenów zdegradowanych,
- ✓ integracja funkcjonalna miejscowości z miejscami koncentrującymi rekreację oraz spełniającymi funkcje publiczne.

Cel operacyjny 9 "Promocja oferty turystycznej i rekreacyjnej gminy". Zadania:

- ✓ opracowanie księgi identyfikacji wizualnej gminy,
- ✓ udział gminy w targach i imprezach branżowych,
- ✓ promocja gminy w mediach lokalnych i regionalnych.

5.1.2 Program Rewitalizacji Gminy Miedziana Góra na lata 2016-2023

Program Rewitalizacji Gminy Miedziana Góra na lata 2016-2023 został przyjęty przez Radę Gminy Miedziana Góra uchwałą nr XXIV/200 z dnia 29 grudnia 2016 r. Dokument stanowi podstawę do realizacji trwałych wzorców zaprojektowanych interwencji społecznych, które przyczynią się do poprawy warunków życia mieszkańców, szczególnie tych, którzy są wykluczeni społecznie oraz zagrożeni marginalizacją, a w konsekwencji doprowadzi do integracji społecznej na obszarze rewitalizacji.

W Programie został wyznaczony obszar zdegradowany, na który składają się jednostki referencyjne charakteryzujące się problemami w sferze społecznej, przy jednoczesnym występowaniu problemów przynajmniej w jednej innej sferze oraz największą liczbę zidentyfikowanych negatywnych zjawisk. Wyznaczony teren rewitalizacji usytuowany jest na obszarze wiejskim i obejmuje głównie zamieszkałe tereny sołectw: Miedziana Góra, Ciosowa oraz część sołectwa Bobrza. W Programie wzmiankuje się, że istotnym i bardzo ważnym dla rozwoju lokalnego potencjałem wyznaczonego obszaru rewitalizacji są jego zabytki. Należy zatem podjąć działania odnośnie przeprowadzenia odpowiednich prac konserwatorskich zakładu przemysłowego w Bobrzy.

5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miedziana Góra

W rozdziale IV.3. Studium przedstawiono priorytety i bariery rozwoju wynikająca z uwarunkowań kulturowych. Objęcia ochroną wymagają zabytki łącznie ze strefami ochrony konserwatorskiej (wg wykazu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) oraz obiekty, rezerваты i pomniki przyrody (wg wykazu Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska).

Wszelka działalność w obiektach zabytkowych, ochrony przyrodniczej i ochronnym ich otoczeniu musi być każdorazowo uzgadniana z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków lub odpowiednio z uzgadniać z organem właściwym do ustanawiania lub likwidacji tych form ochrony przyrody. Większe rozpropagowanie walorów środowiska kulturowego oraz wyeksponowanie wartościowych obiektów zabytkowych i muzealnych, tradycyjnych wartości historycznych, a także zorganizowanie ciekawych tras turystycznych może stać się jedną z kluczowych przesłanek ożywienia gospodarczego gminy.

Przyjmuje się konieczność prowadzenia ochrony dla zespołów i obiektów architektonicznych, technicznych i archeologicznych objętych ewidencją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Na terenie objętym zmianą Nr 6 Studium wskazano stanowiska archeologiczne, w obrębie których wprowadza się następujące ustalenia:

- ✓ zakaz dewastacji terenu poprzez zmiany ukształtowania terenu,

- ✓ wszelka działalność inwestycyjna wymaga uzgodnień z właściwym organem ds. ochrony zabytków,
- ✓ nakaz objęcia wszelkich robót ziemnych na terenie strefy nadzorem archeologicznym lub wyprzedzającymi inwestycję badaniami ratowniczymi prowadzonymi na koszt inwestora.

5.1.4 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedziana Góra

Zgodnie z art. 15, ust. 2 pkt. 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2016 r. nr 778, ze zm.), w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Projekt planu, zgodnie z ww. ustawą musi zostać uzgodniony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Na terenie gminy Miedziana Góra funkcjonuje 18 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Określają one obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, które zostały przedstawione poniżej.

Poniżej wymieniono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

- ✓ w obrębie obiektów objętych rejestrem i ewidencją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wszelkie przyszłościowe zamierzenia inwestycyjne oraz prace projektowe i wykonawcze muszą być podporządkowane ustaleniom i wytycznym Świątokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, co wiąże się z koniecznością stosownych uzgodnień na etapie planowania, projektowania i wykonawstwa,
- ✓ utrzymuje się obiekty z zachowaniem ich substancji i detali architektonicznych,
- ✓ zakazuje się przekształcania obiektów w sposób powodujący obniżenie ich wartości kulturowych,
- ✓ wszelkie prace inwestycyjne w bezpośrednim otoczeniu obiektów powinny uwzględniać właściwe ich zachowanie i ekspozycję,
- ✓ dopuszcza się przeniesienie obiektów w inne miejsce,
- ✓ Wskazuje się strefy archeologicznej ochrony biernej obejmujące stanowiska archeologiczne objęte ochroną prawną, ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) oraz sztolnie. W celu ochrony wartości naukowych i poznawczych zabytków archeologicznych, oznaczonych na rysunku zmiany planu określa się następujące wymagania:
 - w obrębie strefy zlokalizowanej w gruntach rolnych dopuszcza się dalsze rolnicze ich użytkowanie, pod warunkiem nie dopuszczenia do dewastacji terenu strefy,
 - podejmowanie prac ziemnych i budowlanych oraz działań zmierzających do zmiany dotychczasowego zagospodarowania w granicach tych stref wymaga uzyskania szczegółowych ustaleń konserwatorskich (Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) przed uzyskaniem wymaganych odrębnymi przepisami decyzji administracyjnych,
 - podejmowanie prac i działań, o których mowa w pkt. 2 wymaga zapewnienia przed ich realizacją lub w trakcie realizacji przeprowadzenia badań archeologicznych,
 - przy wydawaniu wymaganej przepisami odrębnymi przepisami decyzji administracyjnej należy podać informację o obecności strefy archeologicznej ochrony biernej oraz wynikających z tego faktu wymaganiach, w tym rodzaju i sposobu przeprowadzenia wymaganych badań archeologicznych,

- w wypisie i wyrzysie ze zmiany planu, dotyczących działek objętych strefą archeologiczną ochrony biernej, nakazuje się ująć informację na temat ww. ograniczeń zagospodarowania.

Tabela 1. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Miedziana Góra.

L.P	NAZWA MIEJSCOWEGO PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	NUMER UCHWAŁY I DATA JEJ PODJĘCIA	DATA OGŁOSZENIA W DZENNiku URZĘDOWYM WOJEWÓDZTWA
1	Mpzp dla części sołectwa Kostomłoty Pierwsze	Nr XXVI/207/05 z dnia 19 października 2005r. Nr XXX/243/06 z dnia 15 lutego 2006r.	Nr 87 30.03.2006 - poz. 1126 Nr 87 30.03.2006 - poz. 1128
2	Mpzp dla części sołectwa Kostomłoty Pierwsze - Część 2A	Nr VII/53/15 z dnia 26.06.2015r.	2015r. poz. 2350 z dnia 03.08.2015
3	Mpzp dla części sołectwa Kostomłoty Pierwsze - cz. Wschodnia - obszar II	XVIII/149/16 z dnia 15.06.2016r.	2016r. poz. 2415 z dnia 28.07.2016
4	Mpzp dla części sołectwa Kostomłoty Drugie wraz z późniejszymi zmianami jednostkowymi	Nr XXXII/253/06 z dnia 28 kwietnia 2006r.	Nr 171 12.07.2006r. - poz. 2027
5	Zmiana nr 6 mpzp części sołectwa Miedziana Góra wraz z późniejszymi zmianami jednostkowymi	Nr XXIII/165/12 z dnia 28.12.2012r.	Dz. U. z 2013r. Poz. 803
6	Mpzp dla sołectwa Tumlin	Nr X/78/15 z dnia 24.09.2015r.	Poz. 3114 z dnia 2.11.2015r.
7	Mpzp dla sołectwa Ciosowa wraz z późniejszymi zmianami jednostkowymi	Nr XXII/166/2005 z dnia 23.03.2005r.	Nr 164 z dnia 28.07.2005 - poz. 2005
8	Mpzp dla sołectwa Ćmińsk Kościelny wraz z późniejszymi zmianami jednostkowymi	Nr XX/148/2004 z dnia 30.12.2004r.	Nr 84 z dnia 22.04.2005r. - poz. 1146
9	Mpzp dla sołectwa Ćmińsk Rządowy wraz z późniejszymi zmianami jednostkowymi	Nr XIX/135/2004 z dnia 08.12.2004r.	Nr 32 z dnia 14.02.2005r. - poz. 430
10	Mpzp dla sołectwa Porzecze wraz z późniejszymi zmianami jednostkowymi	Nr XV/112/2004 z dnia 25.06.2004r.	Nr 184 z dnia 25.10.2004r. - poz. 2495
11	Mpzp dla sołectwa Bobrza	Nr XXII/167/2005 z dnia 23.03.2005r.	Nr 164 z dnia 28.07.2005r. - poz. 2007
12	Mpzp dla sołectwa Przyjmo wraz z późniejszymi zmianami jednostkowymi	Nr XV/114/2004 z dnia 25.06.2004r.	Nr 165 z dnia 20.09.2004r.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

5.2.1 Charakterystyka gminy

Gmina Miedziana Góra położona jest w województwie świętokrzyskim, w powiecie kieleckim. Sąsiaduje z 6 gminami: od pld. - zach. z Gminą Piekoszów, od zach. z Gminą Strawczyn, od pñ. - zach. z Gminą Mniów, od pld. - wsch. z Gminą Masłów, od pñ. - zach. z Gminą Zagnańsk, od pld. z Gminą Kielce. Powierzchnia Gminy wynosi 7 111 ha. Na sieć osadniczą składa się 10 sołectw: Bobrza, Ciosowa, Ćmińsk Kościelny, Ćmińsk Rządowy, Kostomłoty Drugie, Kostomłoty Pierwsze, Miedziana Góra, Porzecze, Przyjmo oraz Tumlin-Wykień. Sołectwa Ćmińsk Kościelny oraz Ćmińsk Rządowy tworzą osadniczo w istocie jedną miejscowość tj. Ćmińsk, z kolei w sołectwie Tumlin-Wykień istnieją dwie odrębne miejscowości tj. Tumlina-Wykień oraz Tumlina-Podgród. Największymi obszarami sołectwami są: Kostomłoty Pierwsze, Ćmińsk Rządowy oraz Kostomłoty Drugie, z kolei najmniejsze sołectwa to: Porzecze, Bobrza i Przyjmo.

5.2.2 Zarys historii obszaru gminy

Bobrza

Wieś położona nad rzeką Bobrza, datowana jest na koniec XI w. Biskup krakowski Jan 3 lutego 1390 r. nadał sołectwo wsi Bobrza Marcinowi Szurek, kmieciowi z Kielc. W tym okresie wieś położona była bezpośrednio przy korycie rzeki. Pod koniec XVI w. w Bobrzu osiedliła się rodzina Cacciów z Bergamo, którzy w 1598 r. rozpoczęli budowę wielkiego pieca. W wieku XVII i na początku XVIII Bobrza podupadła gospodarczo (najazd Szwedów), dopiero w drugiej połowie XVIII w. za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego sytuacja uległa znacznej poprawie.

W 1824 r. rozpoczęto budowę zakładu wielkopieczowego. Projekt zakładu wykonano na polecenie Ministra Skarbu F.K. Dureckiego-Lubeckiego w roku 1826-1827 przez prof. Fryderyka Lempe (Radcę Górniczego w Rządzie Królestwa Polskiego). Projekt zakładał budowę pięciu wielkich pieców o niespotykanej dotąd wysokości 18 m., stojących szeregowo. Równolegle do nich miała stanąć hala odlewni. Na przyległym do nich tarasie wzgórza przewidziany był mur oporowy wysokości od 15 do 18 m., szerokości 3,5 do 5 m. i długości 500 m. Za murem od strony wschodniej, na sztucznie wyrównanym tarasie, do poziomu od 12 do 15 m. stanąć miały budynki przygotowania produkcji zakładu (cztery luźno stojące, tworzące zamknięcie czworobocznego dziedzińca). Miała to być hala przygotowująca namiary, hala przygotowująca wsady do wielkiego pieca, oraz dwa budynki składowni węgla drzewnego. Ogromna tama ziemno-kamienna przegradzająca dolinę rzeki miała spiętrzać wodę od 12 do 17 m. i stworzyć wielkopieczowy zbiornik wodny dla potrzeb energetycznych kraju. Projekt przewidywał również budowę terenu administracyjno-mieszkalnego dla potrzeb zakładu, usytuowanego na wschodnim wzgórzu po obu stronach budowanej wówczas przez Bobrze szosy bitej Kielce-Sielpia. Miały tu powstać 2 budynki mieszkalne, 4 tzw. baraki (czworaki dla pracowników), 4 stajnie.

Do roku 1830 wybudowano mur oporowy do górnego terenu zakładu, halę produkującą wsady dla pieców, jedną węgielnię w całości i jedną częściowo, staw zapasowy, kanał górny i dolny, osiedle w całości oraz fragment tamy. Roboty zostały przerwane z powodu wielkiej powodzi w roku 1828, która przerwała tamę oraz wybuch Powstania

Listopadowego w roku 1830. Do zakończenia inwestycji zabrakło 2 lat. Przyczynił się również do tego Bank Polski lansujący budowę zakładów wielkopiecowych pracujących na koks. Od roku 1833 jeden z budynków zaadoptowano na zakłady kowalsko-metalowe tzw. gwoździarnie (później pod nazwą „zakłady ręczno-kowalskie”). Zakład istniał do roku 1863, kiedy wybuchło powstanie styczniowe, potem przekształcono go w folwark o powierzchni 20 hektarów.

Po upadku powstania styczniowego już nigdy nie podjęto prac przy zespole hutniczym w Bobrzy. Teren trafił do rąk prywatnych. W roku 1903 bracia Płazińscy, będący wówczas właścicielami, założyli w Bobrzy tkalnię. Ponadto wybudowali obok muru oporowego młyn, którego turbina z podłączoną prądnicą wytwarzała również prąd dla potrzeb tkalni liczącej wtedy 30 warsztatów tkackich. Jeden z budynków bracia oddali na Szkołę Powszechną (rok 1917). W latach 50-tych po śmierci ostatniego z braci Płazińskich, zakład tkacki przejął Skarb Państwa i przekazał go Zakładom Dziewiarskim „Electa” w Kielcach. Młyn z największymi stawami stały się własnością ostatniego młynarza Płazińskich – Bednera, a największą część folwarku z budynkami mieszkalnymi oraz stajniami odziedziczył sługa rodzin Płazińskich – Stanisław Buchcic. Po upadku Zakładów Dziewiarskich „Electa” wszystkie obiekty i cały teren pozakładowy przeszedł również w ręce Stanisława Buchcica. W roku 1978 młyn wraz ze stawami Józef Bedner sprzedał dla Zakładów Wyrobów Papierniczych. Zmodernizowano młyn, oczyszczono i pogłębiono stawy, wybudowano domki kempingowe i powstał pierwszy w tych okolicach ośrodek wypoczynkowy. Bobrza stała się miejscowością wypoczynkową.

W roku 2005 zdecydowano się zakupić części obiektów należących do Stanisława Buchcica, tj. mur oporowy od trasy 74 – Kielce-Piotrków z północy po starą drogę od strony południowej (Podglinia) łącznie z węgielnią znajdującą się od strony byłego zakładu „Electa”. Zakup był możliwy po dofinansowaniu ze środków Unii Europejskiej. Cały teren, tj.: mur oporowy, ruiny obiektów przemysłowych, układ wodny z młynem oraz osiedle mieszkaniowe w Bobrzy od roku 1956 obejmuje opieką Muzeum Techniki w Warszawie, jako jeden z najcenniejszych obiektów przemysłowych Staropolskiego Okręgu Przemysłowego.

Kostomłoty

Miejscowość datowana na połowę XIV w. położona jest na terenie Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej, w południowej części Gminy Miedziana Góra (środkowo-północna część powiatu kieleckiego). W granicach administracyjnych miejscowości znajduje się rezerwat leśny „Sufraganiec” i rzeka o tej samej nazwie. W odległości 3 km zlokalizowany jest czerwony szlak turystyczny wiodący z Tumlina do Kuźniaków (główny szlak świętokrzyski). Miejscowość leży w pobliżu głównych szlaków komunikacyjnych.

Ćmińsk

Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1452 r. Wynika z niego, że biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki dokonał lokacji wsi na prawie średzkim (niemieckim). Ćmińsk podobnie jak przyległe osady, słynął z lokalizacji w nim dymarek - średniowiecznych fabryk żelaza. Wieś należała do gminy Samsonów Powiatu Kieleckiego. Nie było jeszcze wówczas podziału na Ćmińsk Kościelny i Rządowy. Najprawdopodobniej do podziału doszło około 1880 r. W czasie okupacji hitlerowskiej na terenie Ćmińska działały struktury podziemnego państwa, najpierw KPN, potem ZWZ i AK. Utworzone struktury działały do stycznia 1945 r.

Miedziana Góra

Miejscowość powstała pod koniec XVI w. jako osada górnicza przy nowo budowanej kopalni rud polimetalicznych: miedzi, żelaza, cynku i ołowiu. Górnictwo oraz hutnictwo metali w Miedzianej Górze było prezentowane przez historyków jako przykład rozwoju

przedsiębiorstwa produkcyjnego w różnych okresach gospodarki feudalnej. Wzbogacanie rud, a także produkcja metali kolorowych odbywały się zarówno w wieku XVII, jak i w XVIII w zakładach zlokalizowanych w Miedzianej Górze, pobliskich wsiach Niewachlowie i Kostomłotach oraz w hucie białogońskiej. Oprócz surowych kształtek metalowych na zamówienie produkowano na miejscu gotowe wyroby: blachy, naczynia, dzwony, armaty, pomniki i inne. Jednym z ważniejszych faktów w historii wykorzystania miedzi pochodzącej ze złoża w Miedzianej Górze było pokrycie dachu wawelskiego blachą miedzianą po pożarze, który miał miejsce pod koniec XVI w. Natomiast w końcu XVIII w. z miedzi produkowano w mennicy królewskiej monety: półgrosze, grosze i trojaki. Rudy żelaza były od początku XVII w. przetwarzane w wielkich piecach zlokalizowanych w dolinie górnej Bobrzy, przede wszystkim w miejscowościach Samsonów, Bobrza i Umer.

Porzecze

Wieś datowana na koniec XVIII w. Pierwsza udokumentowana nazwa miejscowości występuje na mapie dołączonej do opisu mineralogicznego okazów rud miedzianogórskich opublikowanej w 1799 r. w Berlinie, - *Porzece*. Natomiast na mapie majora armii austriackiej A Mayera Heldensfelda z lat 1801-1803 istnieje informacja o wsi *Borzice*, czyli obecne Porzecze. Wieś liczyła 9 domów i była zobowiązana na wypadek poboru do dostarczania pięciu rekrutów do armii cesarza Austrii. Porzecze było wsią szlachecką. Jej mieszkańcy do roku 1864 obrabiali pańszczyznę na folwarku w Chełmcach. Po III rozbiorze Polski w 1795 r., wieś znalazła się w zaborze austriackim (w Galicji Zachodniej), w latach 1809-1815 w granicach Księstwa Warszawskiego, a od 1815 r. do odzyskania niepodległości w 1918 r. w Królestwie Polskim i Generalnych Gubernatorstwach: niemieckim i austriackim (w latach I Wojny Światowej).

Przyjmo

Wieś datowana na przełom XIX i XX w. Dokumenty z lat 1903-1907 potwierdzają jej istnienie jako osady liczącej 5 chałup przy traktcie do Pępica.

5.2.3 Krajobraz kulturowy

W rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 r., poz. 1446 ze zm.) krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

W Gminie Miedziana Góra w okresach historycznych, podobnie jak w całym regionie, dominującym elementem krajobrazu były lasy, które w miarę rozwoju osadnictwa, wydobywania i przetworstwa rud żelaza - we wczesnym okresie historycznym stopniowo zanikały na rzecz obecnego krajobrazu rolniczego.

W gminie funkcjonują następujące formy ochrony przyrody:

- ✓ Suchedniowsko – Oblęgarski Park Krajobrazowy – teren parku obejmuje północną część obrębu ewidencyjnego Ćmińsk Rządowy o powierzchni 803 ha pokrytą lasami w użytkowaniu Lasów Państwowych,
- ✓ Podkielecki Obszar Chronionego Krajobrazu – łączna powierzchnia 25 498 ha, z czego na terenie gminy znajduje się 1 632 ha – miejscowość Kostomłoty Pierwsze, najważniejszą funkcją tego obszaru jest ochrona wód podziemnych i powierzchniowych,
- ✓ Suchedniowsko – Oblęgarski Obszar Chronionego Krajobrazu – położony na terenie otuliny Suchedniowsko – Oblęgarskiego Parku Krajobrazowego, zajmuje

powierzchnię 25 681 ha, w Gminie Miedziana Góra 4 557 ha (9 obrębów ewidencyjnych tj.: Przyjmo, Ćmińsk Rządowy, Ćmińsk Kościelny, Bobrza, Porzecze, Ciosowa, Wykień, Miedziana Góra i Kostomłoty Drugie), ochroną objęto obszary leśne oraz rolnicze gęsto zaludnione,

- ✓ Rezerwat przyrody nieożywionej „Kamienne Kręgi” – położony w obrębie ewidencyjnym Ćmińsk Kościelny, utworzony w 1994r. w celu zachowania ze względów naukowych, kulturowych, dydaktycznych i historycznych odsłoneń piaskowców oraz cennych zabytków kultury materialnej, w tym rezerwatu archeologicznego "Góra Grodowa",
- ✓ Rezerwat przyrody „Sufraganiec” – położony w miejscowości Kostomłoty Pierwsze, tj. na terenie Podkieleckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, powierzchnia wynosi 17,31 ha, posiada wysokie walory turystyczne, a także jest obiektem bardzo cennym pod względem naukowo – dydaktycznym,
- ✓ Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Grodowy Stok w Ćmińsku” – cenne siedlisko przyrodnicze o powierzchni 0,6 ha położone w Ćmińsku Kościelnym w sąsiedztwie Grodowego Źródła (pomnika przyrody),
- ✓ Użytek ekologiczny „Bagno” w Kostomłotach Drugich o powierzchni 0,77 ha,
- ✓ Stanowisko dokumentacyjne - odsłonięcie skalne piaskowców triasowych prezentujące ciekawe struktury sedimentacyjne w nieczynnym kamieniołomie Wykień – powierzchnia 1,8 ha.

Miejscowości położone w gminie w zdecydowanej większości mają charakter tzw. ulicówki, czyli wsi jednodrożnej o zwartej zabudowie po obu stronach drogi.. Dominuje zabudowa jednorodzinna oraz zagrodowa.

Ważnym elementem krajobrazu kulturowego gminy są niewątpliwie pozostałości zakładu wielkopiecowego w Bobrzy, o którym była mowa w poprzednim rozdziale (patrz str. 65-67). Istotne jest również istnienie tradycji górniczej w Miedzianej Górze. Na powierzchni terenu zachowały się liczne sztuczne formy morfologiczne, które powstały na skutek eksploatacji górniczej. Są to leje zapadliskowe, tworzące się najczęściej w miejscach dawnych szybów górniczych oraz hałdy. W podziemnych wyrobiskach eksploatowane były tu rudy miedzi, cynku i żelaza. Złoże miedzianogórskie było największym złożem rud miedzi eksploatowanym na ziemiach pierwszej Rzeczypospolitej podczas jej istnienia. Poszukiwania i wydobywanie rud miedzi prowadzono tu z przerwami od przełomu XVI i XVII w. do początków wieku XX. W odległości około 1 km na zachód od Miedzianej Góry, w obrębie tej samej strefy złożowej, występuje złożo rud żelaza na wzgórzu Ławęczna (górze Ławęcznej) - jedno z głównych złóż wykorzystywanych na potrzeby pierwszego wielkiego pieca na ziemiach polskich, wybudowanego w pobliżu Bobrzy w początkach XVII w., eksploatowane później okresowo do połowy XIX w.¹⁶

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. nr 162, poz. 1568, art. 7 ze zm.) stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. uznanie za pomnik historii;
3. utworzenie parku kulturowego;

¹⁶Paweł Król, Jan Urban, Kopalnie w Miedzianej Górze i w Ławęcznej oraz ochrona ich pozostałości, Rocznik Świętokrzyski. Ser. B - Nauki Przyr. 29, 2003 s. 2,3.

4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Miedziana Góra funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Rejestr zabytków dla danego województwa prowadzony jest przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się przede wszystkim zabytki nieruchome. Podstawą wpisu jest decyzja wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydana z urzędu, na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Jak wynika z ustawy, do rejestru mogą być wpisywane także inne elementy takie jak otoczenie zabytku wpisanego do rejestru oraz nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Prawo nie wyłącza możliwości wpisania do rejestru zabytków ruchomych - dokonywanego na wniosek właściciela jak i z urzędu w sytuacji uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Działania organu konserwatorskiego nakierowane są na zachowanie nie tylko wyglądu zewnętrznego poszczególnych budynków, determinującego ogólny wygląd i kształt układu urbanistycznego, lecz także istniejących relacji przestrzennych pomiędzy zabudową i zielenią (m.in. zespoły dworsko-parkowe). Dlatego też pomimo że budynki znajdujące się na terenie takiego układu nie są objęte indywidualnym wpisem do rejestru zabytków, to przeprowadzenie przy nich jakichkolwiek prac konserwatorskich i restauratorskich, jak również robót budowlanych oraz podejmowanie przy nich działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany ich wyglądu, może zostać dokonane tylko po uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego. Ingerencja w bryłę budynku, jego elewację i wygląd zewnętrzny, która nie jest zgodna z przyjętą praktyką konserwatorską, będzie bowiem wpływać ujemnie na całą historyczną substancję danego układu urbanistycznego, powodując trwałe uszczerbek dla jego walorów zabytkowych.

Na terenie gminy Miedziana Góra znajduje się 12 obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Pięć z nich stanowi pozostałości zakładu wielkopiecowego w Bobrzy z 1828-1831 r. Do rejestru zabytków wpisane są również: Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Trójcy (kościół i plebania) w Ćmińsku Kościelnym, cmentarz parafialny w Ćmińsku Kościelnym, kaplica p.w. Przemienienia Pańskiego na Górze Grodowej, kaplica p.w. Przemienienia

Pańskiego wraz z otoczeniem w Kostomłotach Pierwszych oraz kaplica św. Barbary w Miedzianej Górze. Ponadto do rejestru zabytków został wpisany rezerwat archeologiczno-geologiczny "Góra Grodowa".

Tabela 1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków w gminie Miedziana Góra.

L. p	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków
1	Bobrza	Pozostałości zakładu wielkopiecowego - Teren dawnego zakładu	1828-1831 r.	A.419/1	20.12.1965 r.
2	Bobrza	Pozostałości zakładu wielkopiecowego - ruiny dawnej węgielni i hali przygotowania wsadu	1828-1831 r.	A.419/2	20.12.1965 r. 26.02.2010 r.
3	Bobrza	Pozostałości zakładu wielkopiecowego - dom zawiadowcy zakładu	1828-1831 r.	A.419/3	26.02.2010 r.
4	Bobrza	Pozostałości zakładu wielkopiecowego - mur oporowy	1828-1831 r.	A.419/4	26.02.2010 r.
5	Bobrza	Pozostałości zakładu wielkopiecowego - układ wodny	1828-1831 r.	A.419/5	20.12.1965 r.
6	Ćmińsk	Zespół kościoła parafialnego: Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy	1646-49 r. 1914-22 r.	A.420/1	15.01.1957 r. 15.02.1967 r.
7	Ćmińsk	Zespół kościoła parafialnego - plebania	l. 80-te XIX w.	A.420/2	02.01.1986 r.
8	Ćmińsk	Cmentarz parafialny	pocz. XIX w.	A.421	02.06.1992 r.
9	Góra Grodowa - Tumlin- Węgle	Kaplica p.w. Przemienienia Pańskiego na Górze Grodowej	1850 r.	A.450	29.01.1987 r.
10	Kostomłoty Pierwsze	Zespół kaplicy p.w. Przemienienia Pańskiego - kaplica wraz z otoczeniem (cmentarz przykościelny) w granicach ogrodu	1816 r.	A.422	01.04.1986 r.
11	Miedziana Góra	Kaplica p.w. Św. Barbary	ok. poł. XIX w.	A.423	01.04.1986 r.
12	Tumlin-Góra Grodowa	Rezerwat archeologiczno-geologiczny "Góra Grodowa"	poł. X w.	C.36	21.08.1986 r. 01.02.2017 r.

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy Miedziana Góra występują zabytki ruchome, które stanowią element krajobrazu kulturowego, są to m. in. figury, rzeźby oraz krzyże.

5.3.3 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzeniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) zawierają w części tekstowej i graficznej zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej. Wojewódzki konserwator zabytków uzgadnia projekty planu w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w planie. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Kwestie dotyczące ochrony zabytków dla gminy Miedziana Góra zostały omówione w podrozdziale **5.1.4 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Miedziana Góra**.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446 ze zm.). Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446 ze zm.), gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Miedziana Góra prezentuje Tabela 8. Gminna ewidencja zabytków nieruchomych gminy Miedziana Góra została opracowana w 2017 r., zawiera zabytki, w tym obiekty wpisanych do rejestru zabytków.

Tabela 2. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków gminy Miedziana Góra.

Id	Miejsc.	Lokal.	Obiekt	Nr ewid. dz.	Stan zach.	Datowanie	Numer i data wpisu do rejestru
1	Bobrza	-	Teren dawnego zakładu w zakładzie wielkopiecowym	358/14	mur.	1828-1831 r.	A.419/1 z dn. 20.12.1965 r.
2	Bobrza	-	Ruiny dawnej węgielni i hali przygotowania wsadu w zakładzie wielkopiecowym	358/14	mur.	1828-1831 r.	A.419/2 z dn. 20.12.1965 r. i 26.02.2010 r.
3	Bobrza	ul. S. Staszica 32	Dom zawiadowcy zakładu w zakładzie wielkopiecowym	356	mur.	1828-1831 r.	A.419/3 z dn. 26.02.2010 r.
4	Bobrza	-	Mur oporowy w zakładzie wielkopiecowym	358/14	mur.	1828-1831 r.	A.419/4 z dn. 26.02.2010 r.
5	Bobrza	-	Układ wodny w zakładzie wielkopiecowym	358/4, 359/2, 360	-	1828-1831 r.	A.419/5 z dn. 20.12.1965 r.
6	Bobrza	ul. S. Staszica	Młyn i elektrownia wodna	359/1	mur.	ok. 1934 r.	-

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miedziana Góra na lata 2018-2021

Id	Miejsc.	Lokal.	Obiekt	Nr ewid. dz.	Stan zach.	Datowanie	Numer i data wpisu do rejestr
7	Bobrza	ul. S. Staszica 23	Dom w zespole domu nr 1 (Osiedle Pracownicze w Zespole Wielkopiecowym)	348	mur.	1826-1831 r.	-
8	Bobrza	ul. S. Staszica 23	Budynek gospodarczy w zespole domu nr 1 (Osiedle Pracownicze w Zespole Wielkopiecowym)	348	mur.	1826-1831 r.	-
9	Bobrza	ul. S. Staszica 23	Ruiny szopy w zespole domu nr 1 (Osiedle Pracownicze w Zespole Wielkopiecowym)	348	mur.	1826-1831 r.	-
10	Bobrza	ul. S. Staszica 23	Ogrodzenie w zespole domu nr 1 (Osiedle Pracownicze w Zespole Wielkopiecowym)	348	mur.	1826-1831 r.	-
11	Bobrza	ul. S. Staszica 24	Czworak w zespole czworaka (Osiedle Pracownicze w Zespole Wielkopiecowym)	352/3	mur.	1826-1831 r.	-
12	Bobrza	ul. S. Staszica 28	Stajnia, obecnie dom w zespole czworaka (Osiedle Pracownicze w Zespole Wielkopiecowym)	352/6	mur.	1826-1831 r.	-
13	Bobrza	ul. S. Staszica	Ruiny stajni, ob. magazyn w zespole domu nr 3 (Osiedle Pracownicze w Zespole Wielkopiecowym)	349	mur.	1826-1831 r.	-
14	Bobrza	ul. S. Staszica	Ogrodzenie w zespole domu nr 3 (Osiedle Pracownicze w Zespole Wielkopiecowym)	349	mur.	1826-1831 r.	-
15	Bobrza	-	Kapliczka MB Częstochowskiej	544/1	mur.	I poł. XIX w.	-
16	Bobrza	ul. Bobrza 43	Kuźnia	542	drew.	ok. 1930 r.	-
27	Bobrza	ul. Bobrza 59	Dom	720	drew.	1900 r.	-
18	Ćmińsk	ul. Jana Pawła II 1	Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy w zespole kościoła parafialnego	22/2	mur.	1646-49 r. oraz 1914-22 r.	A.420/1 z dn. 15.01.1957 r. i 15.02.1967 r.
19	Ćmińsk	ul. Jana Pawła II 1	Plebania w zespole kościoła parafialnego	22/1	mur.	I. 80-te XIX w.	A.420/2 z dn. 02.01.1986 r.
20	Ćmińsk	ul. Jana Pawła II 1	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego	22/2	-	XVII w.	-

Id	Miejsc.	Lokal.	Obiekt	Nr ewid. dz.	Stan zach.	Datowanie	Numer i data wpisu do rejestru
21	Ćmińsk	ul. Jana Pawła II 1	Ogrodzenie w zespole kościoła parafialnego	22/2	mur., mur.-żel.	XVII w., ok. 1920 r.	-
22	Ćmińsk	ul. Jana Pawła II 1	Obudowa studni w zespole kościoła parafialnego	22/1	drew.	XIX w.	-
23	Ćmińsk	ul. Świętokrzyska	Cmentarz parafialny	495/1, 496/1, 497/1	Drew.	pocz. XIX w.	A.421 z dn. 02.06.1992 r.
24	Ćmińsk	ul. Wyręba 137	Dom z częścią gospodarczą	421/1	drew.	1919 r.	-
25	Ćmińsk	ul. H. Sienkiewicza 3	Dwór w zespole dworskim	160/6	drew.	XIX w.	-
26	Ćmińsk	ul. H. Sienkiewicza 3	Pozostałości parku w zespole dworskim	160/10		pocz. XIX w.	-
27	Góra Grodowa - Tumlin Węgły	Rezerwat Kręgi Kamienne	Kaplica p.w. Przemienienia Pańskiego na Górze Grodowej	738/8	mur.	1850 r.	A.450 z dn. 29.01.1987 r.
28	Kostomłoty Pierwsze	-	Kaplica p.w. Przemienienia Pańskiego w zespole kaplicy	555	mur.	1816 r.	A.422 z dn. 01.04.1986 r.
29	Kostomłoty Pierwsze	-	Bramka w zespole kaplicy p.w. Przemienienia Pańskiego	555	mur.	XIX w., restaur. 1985 r.	-
30	Kostomłoty Pierwsze	-	Ogrodzenie w zespole kaplicy p.w. Przemienienia Pańskiego	555	mur.-drew.	XIX w., restaur. 1985 r.	-
31	Kostomłoty Pierwsze	Przy drodze S7	Krzyż	196/15	metal.	1873 r.	-
32	Kostomłoty Drugie	-	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	284, 285, 287/1		XIX/XX w.	-
33	Kostomłoty Drugie	przy drodze DW 748	Krzyż	2844	kam.	1927 r.	-
34	Miedziana Góra	-	Kaplica p.w. Św. Barbary	356/4	mur.	ok. poł. XIX w.	A.423 z dn. 01.04.1986 r.
35	Miedziana Góra	-	Kapliczka św. Jana Nepomucena	356/4	mur.	XIX w.	-
36	Przyjmo	ul. Dolna 11a	Dom z częścią gospodarczą	44/1	drew.	1912 r.	-

5.5 Zabytki archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Można wyróżnić dwa typy zabytków archeologicznych: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń, itp. Znacznie ważniejsze z perspektywy nauki i ochrony dziedzictwa są jednak nieruchome zabytki archeologiczne, nazywane też stanowiskami archeologicznymi. Są to obszary, w obrębie których występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem, czyli bezpośrednim otoczeniem, układem warstw glebowych oraz zespołem danych, określających ich położenie. Mogą to być grodziska, cmentarzyska, pozostałości dawnych osad, nawarstwienia miast, nawarstwienia związane z funkcjonowaniem zamków, wsi historycznych, itd.

W świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 ust. 4).

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach gminy Miedziana Góra. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od prehistorii do epoki nowożytnej. Zostały one zewidencjonowane w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP): 83-62, 84-61, 84-62.

Można je podzielić na stanowiska osadnicze, kultowe czy przemysłowe. Do stanowisk kultowych zalicza się *Rezerwat archeologiczno-geologiczny Góra Grodowa* w Tumlin-Podgród z częściowo zachowanym na jej szczycie potrójnym pierścieniem wałów. Przez większość badaczy stanowisko to uznawane jest za pogański ośrodek kultowy Słowian i datowany na połowę X w. Jeżeli tyczy się stanowisk przemysłowych, to są śladami wielowiekowego rozwoju techniki Staropolskiego Okręgu Przemysłowego (największego obszarowo i produkcyjnie w historii Polski do połowy XIX w.). W 1598 r. Jan Hieronim Caccia założył w Bobrzy, za zgodą biskupa Jerzego Radziwiłła, kuźnicę. Około roku 1610 Jan Caccia zmarł i do Krakowa przybyli z Bergamo jego synowie, Wawrzyniec i Jan Andrzej. Dostali oni od ówczesnego biskupa krakowskiego Piotra Tylickiego przywilej na budowę w Bobrzy wielkiego pieca (pierwszego w Polsce) oraz kilku fryszerów w okolicznych wsiach. Przedsięwzięcie to zyskało również akceptację króla Zygmunta III Wazy. Prace postępowały bardzo szybko i już w 1612 r. wielki piec został ukończony. Król nadał hutnikom prawo do wznoszenia na ziemiach polskich i litewskich wielkich pieców na 15 lat oraz zwolnił ich z cła na 20 lat. Od 1625 r. Cacciowie mieli prawo wydobywać rudy miedzi i ołowiu w starostwie chęcińskim, a w 1616 r. zakupili Humer, kuźnice Świątełko i Suchyniówek, wybudowali Śłofarnię. W 1627 r. zakład w Bobrzy przeszedł w ręce Jakuba Gianotti, Bernarda Serwalli i Jana Gibboni. W 1636 r. ten ostatni nabył również kuźnicę w Samsonowie i Humrze oraz wsie: Bobrzę, Świątełko, Kołomań, Suchyniówek, Śłofarnię i Szypówkę, odlewnie dział Cacciów oraz wójtostwo Kołomań. W roku 1641, za zgodą biskupa Zadzika, w Samsonowie postawił kolejny wielki piec, a w Kostomłotach i Niewachlowie huty do wytopu ołowiu. Oprócz tego wybudował kuźnicę w Ćmińsku i Rurarnię koło Samsonowa oraz dzierżawił kuźnicę w Szałasie i Kaniowie i hutę szkła Łuków koło Kołomani. W swoich zakładach wytwarzał on broń, którą dostarczał do polskiej armii, za co został mianowany przez króla Władysława IV wojewodą chęcińskim. W Bobrzy w latach 1647 – 1648 odlano około 5000 kul do dział, a w roku 1657 – 6000.

Tabela 3. Zabytki archeologiczne gminy Miedziana Góra.

ID	Miejsc.	Nr st. w miej.	Nr st. na ob.	Nr ob. AZP	Funkcja	Chronologia	Nr rej. oraz data wpisu
1	Bobrza	1	2	83-62	Osada Osada	Okres wpływów rzymskich (przeworska) Wczesne średniowiecze	-
2	Bobrza	2	3	83-62	Huta żelaza - pozostałości zakładu hutniczego J. M. Cacciego	Okres wczesno-nowożytny (XVI/XVII w.)	-
3	Bobrza	3	4	83-62	Punkt osadniczy	Okres nowożytny	-
4	Bobrza	4	5	83-62	Punkt osadniczy	Okres wczesno-nowożytny i okres nowożytny	-
5	Bobrza	5	6	83-62	Punkt osadniczy	Okres wczesno-nowożytny i okres nowożytny	-
6	Bobrza	6	7	83-62	Punkt osadniczy	Okres wczesno-nowożytny i okres nowożytny	-
7	Bobrza	7	8	83-62	Kuźnia żelazna Punkt osadniczy	Okres wczesno-nowożytny i okres nowożytny (XVII-XIX w.?) Okres wczesno-nowożytny i okres nowożytny	-
8	Bobrza	8	9	83-62	Punkt osadniczy	Okres wczesno-nowożytny i okres nowożytny	-
9	Ćmińsk	1	19	83-62	Punkt osadniczy	Epoka kamienia	-
10	Ćmińsk	2	20	83-62	Kuźnia żelazna	Okres wczesno-nowożytny i okres nowożytny (XVI/XVII- XIX w.)	-
11	Ćmińsk	3	21	83-62	Kuźnia żelazna	Okres wczesno-nowożytny i okres nowożytny (XVII- XVIII w.)	-
12	Kostomłoty Pierwsze	1	5	84-62	Huta miedzi i ołowiu	Okres nowożytny	-
13	Kostomłoty Pierwsze	2	6	84-62	Huta miedzi i ołowiu	Okres nowożytny	-
14	Kostomłoty Pierwsze	3	7	84-62	Ślad osadnictwa Huta metali nieżelaznych	Okres nowożytny Okres nowożytny (?)	-
15	Kostomłoty Pierwsze	4	8	84-62	Huta miedzi i ołowiu	Okres wczesno-nowożytny i okres nowożytny	-
16	Kostomłoty Pierwsze	5	9	84-62	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze Okres wczesno-nowożytny i nowożytny	-
17	Kostomłoty Pierwsze	6	10	84-62	Ślad osadnictwa Osada	Późne średniowiecze Okres wczesno-nowożytny i nowożytny	-

ID	Miejsc.	Nr st. w miej.	Nr st. na ob.	Nr ob. AZP	Funkcja	Chronologia	Nr rej. oraz data wpisu
18	Kostomłoty Pierwsze	7	11	84-62	Ślad osadnictwa	Okres wczesno-nowożytny i nowożytny	-
19	Kostomłoty Pierwsze	8	12	84-62	Ślad osadnictwa Huta metali nieżelaznych (?)	Okres wczesno-nowożytny i nowożytny Okres nowożytny (?)	-
20	Kostomłoty Pierwsze	9	19	84-62	Osada Osada	Okres wczesno-nowożytny (XVI-XVII w.) Okres późno-nowożytny	-
21	Kostomłoty Pierwsze	10	20	84-62	Osada (?)	Okres nowożytny	-
22	Kostomłoty Drugie	1	16	84-62	Kopalnia rud ołowiu i miedzi	Okres nowożytny (XVIII- XIX w.)	-
23	Miedziana Góra	1	13	84-62	Kopalnia rud miedzi i metali	Późne średniowiecze-okres nowożytny (2 poł. XV (?) - pocz. XX w.)	-
24	Miedziana Góra	2	14	84-62	Huta miedzi i ołowiu	Okres wczesno-nowożytny i nowożytny (XVII-XVIII w.)	-
25	Miedzian Góra			84-62	Sztolnie	XIX w.	-
25	Porzecze	9	1	83-62	Punkt osadniczy	Okres wczesno-nowożytny i nowożytny	-
26	Porzecze	3	80	84-61	Osada	Późne średniowiecze i okres wczesno-nowożytny	-
27	Porzecze	4	81	84-61	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze i okres wczesno-nowożytny	-
28	Porzecze	5	82	84-61	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze i okres wczesno-nowożytny	-
29	Porzecze	6	83	84-61	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit Wczesne średniowiecze (VIII-X w.) Wczesne średniowiecze (XI- XIII w.) Późne średniowiecze i okres wczesno-nowożytny	-
30	Porzecze	7	84	84-61	Ślad osadnictwa	Okres wczesno-nowożytny	-

ID	Miejsc.	Nr st. w miej.	Nr st. na ob.	Nr ob. AZP	Funkcja	Chronologia	Nr rej. oraz data wpisu
31	Porzecze	8	15	84-62	Punkt osadniczy	Okres wczesno-nowożytny i okres nowożytny	-
32	Tumlin - Góra Grodowa, obrub geodezyjny: Ćmińsk KOścielny	1	10	83-62	Badania wykopaliskowe J. Kuczyńskiego i Z. Pyzika w 1960 r.: - Punkt osadniczy, -Przedchrze- ścijański ośrodek kultowy (?) -Punkt osadniczy Badania wykopaliskowe J. Kuczyńskiego w 1967 r.: Punkt osadniczy, Przedchrześcijań- ski ośrodek kultowy (?), - Punkt osadniczy	Neolit (?) Wczesne średniowiecze (IX- XI w.) Okres nowożytny Wczesne średniowiecze (IX- XI w.) Okres nowożytny	C.62z dnia 10.01. 2017 r

5.6 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

W XXI wieku, w dobie cyfryzacji i postępującej globalizacji, przy powszechnym dostępie do mediów w niektórych regionach dochodzi do zjawiska „zatarcia” cech indywidualnych danego regionu. Społeczność przejmuje zwyczaje „obce” zwykle bardziej popularne. Należy pamiętać, że technologia która może przyczyniać się do uogólnienia regionalnej przestrzeni kulturowej znakomicie sprawdza się jako narzędzie ją promujące i utrwalające.

Na terenie Gminy Miedziana Góra dziedzictwo niematerialne zostało zachowane i jest szeroko obecne, pielęgnowane i kultywowane. Obiektami kulturotwórczymi są przede wszystkim Gminna Biblioteka Publiczna w Miedzianej Górze. Biblioteka jest instytucją, która

samym swym istnieniem świadczy o rozwoju kultury. Każdego dnia czytelnicy przekonują się, że Gminna Biblioteka Publiczna w Miedzianej Górze nie jest tylko martwym zbiorem książek, ale przede wszystkim instytucją, która żyje i realizuje potrzeby kulturalne mieszkańców.

W Gminie działają społeczne stowarzyszenia, które dzięki swojej działalności przyczyniają się do edukacji i integracji mieszkańców oraz zachowania lokalnych tradycji. Stowarzyszenia są inicjatorami wielu imprez okolicznościowych organizowanych na terenie gminy. Należą do nich m.in.:

- Forum Inicjatyw Gospodarczych Gminy Miedziana Góra,
- Gminny Ludowy Klub Sportowy „Wicher”,
- Grupa Historyczna „Hakownica”,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Macierzanka”,
- Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy”,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Bobrzy,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Ćmińsku,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Kostomłotach Drugich,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Miedzianej Górze,
- Stowarzyszenie „Edukacja i Rozwój”,
- Stowarzyszenie „KEY – Kultura, Edukacja, Język”,
- Stowarzyszenie Rozwoju Sołectwa Kostomłoty Pierwsze „Przemienienie”,
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Porzecze „Przyszłość”,
- Zespół „Bobrzanki”.

Gmina powierza i zleca liczne działania m.in. w dziedzinie kultury organizacjom pozarządowym. Zlecane są zadania mające na celu organizowanie imprez, podczas których prezentowany jest dorobek artystyczny i kulturalny zespołów, kółek teatralnych oraz indywidualnych artystów i twórców. Każdego roku na terenie gminy odbywają się wszelkiego rodzaju imprezy „okazjonalne”: dzień dziecka, mikołajki, dożynki gminne, spotkania opłatkowe, kolędowania, uroczystości religijne i patriotyczne. Działają kółka teatralne, odbywają się koncerty amatorskich zespołów muzycznych, wystawiane są przedstawienia i funkcjonują rozmaite kółka zainteresowań.

5.7 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na obszarze Gminy Miedziana Góra znajdują się obiekty zabytkowe o różnej randze. Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla gminy będą przede wszystkim obiekty wpisane do rejestru zabytków, ale także zabytki nie objęte ochroną prawną lecz uwzględnione w Gminnej Ewidencji Zabytków.

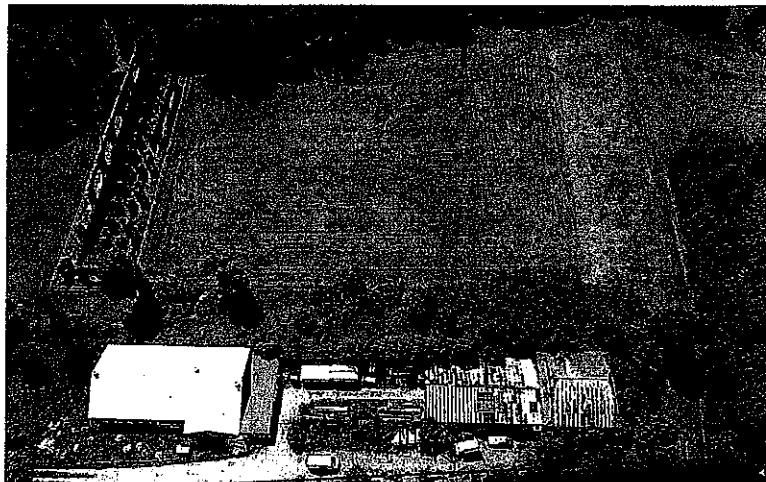
1. Bobrza

Pozostałości zakładu wielkopiecowego

Rozpoczęcie budowy nastąpiło w 1826 r. Projekt wykonany przez radcę górniczego Lempego przewidywał budowę pięciu wielkich pieców, wraz z budynkami towarzyszącymi. Do 1830 r. wykonano: staw zapasowy wraz z kanałem górnym i dolnym, mur oporowy dla terenu fabrycznego, na którym stanęły składy, węgielnice, piece pomocnicze oraz budynki mieszkalne. Do budowy wielkich pieców nie przystąpiono, roboty zostały przerwane z powodu wybuchu powstania listopadowego, a potem już ich nie podjęto. W 1833 r. Bank Polski, ówczesny właściciel obiektu, umieścił w Bobrzy gwoździarnię, którą zlikwidowano w 1863 r. W 1873 r. zakłady przeszły pod zarząd Kieleckiego Urzędu Powiatowego, a od 1884

r. stały się własnością prywatną. Kolejni właściciele prowadzili tu działalność rzemieślniczą, najpierw warsztaty ręczno-kowalskie potem tkalnię. Warunki atmosferyczne (w tym powódzie), brak jednolitego przeznaczenia oraz często niewłaściwe użytkowanie spowodowały degradację i częściowe zniszczenie zespołu.

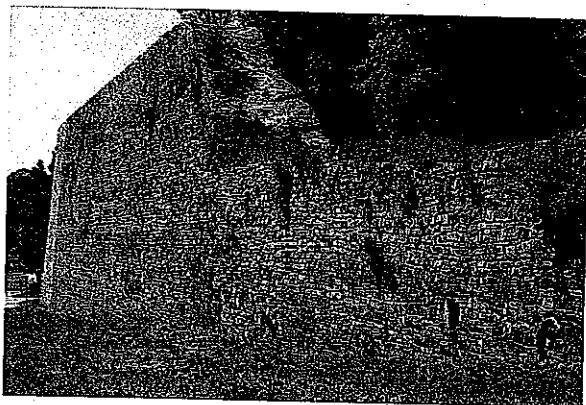
Fot. 1. Bobrza. Ruiny węgielni i hali przygotowania wsadu (fot. K. Bukowiec).

Za PRL-u zakłady upaństwowiono, teren częściowo przejął Skarb Państwa, a w obiekcie umieszczono Zakłady Dziewiarskie „Elekta”, które w latach 90-tych XX w. zaprzestały działalności. W latach powojennych prowadzono remonty i częściowe odtworzenia muru oporowego, oraz remonty zachowawcze użytkowanych budynków; układ wodny został przebudowany do potrzeb ośrodka wypoczynkowego.

Teren byłego zakładu wielkopiecowego oraz sąsiadujący teren układu wodnego przeszły liczne zmiany własnościowe. Aktualny stan to: teren byłego zakładu wraz z murem oporowym (własność Gminy Miedziana Góra), teren układu wodnego oraz część osiedla (własność prywatna).

Mur oporowy: wzniesiony został w latach 1826-31, wg projekty F. Lampego, dla zabezpieczenia dolnego poziomu zakładu wielkopiecowego. U jego stóp planowane były stanowiska pieców i odlewni. Murowany z łomów czerwonego piaskowca, na zaprawie wapiennej. Tworzą go dwa równoległe mury z nieregularnie ułożonych łomów, wypełnione grubym kamieniem. Na rzucie podkowiatym, zawartym w trapezie.

Pozostałości budynków produkcyjnych: (dwa składy na węgiel oraz hala produkcyjna) usytuowane na górnym tarasie zakładu wielkopiecowego. Obecnie zachowały się ruiny węgielni południowej w postaci ścian obwodowych oraz filarowej konstrukcji stropu nad piwnicami. Jest to budowla na planie prostokąta, parterowa, podpiwniczona, murowana z łomów lokalnego piaskowca z elementami ceglanymi. Pierwotnie posiadała dach dwuspadowy. Kolejny budynek to hala produkcyjna składająca się obecnie z dwóch oddzielnych budynków (część półn. i połn.). Część północna, tzw. „przystawa”, na rzucie zbliżonym do kwadratu wykonana jest z łomów czerwonego piaskowca na zaprawie wapiennej. Parterowa, z dachem naczółkowym, pokryta czerwona dachówką. Część południowa na rzucie prostokąta, z szerszą, prostokątną przybudówką od strony dziedzińca. Parterowa, z dachem dwuspadowym, pokrytym blachą.

Fot. 2. Bobrza. Mur oporowy (fot. J. Nawrot-Bukowiec).

Fot. 3. Bobrza. Ruiny węgielni i hali produkcyjnej (fot. J. Nawrot-Bukowiec).

Fot. 4. Bobrza. Układ wodny (fot. J. Nawrot-Bukowiec).

Układ wodny został zaplanowany całościowo, nigdy jednak do końca nie zrealizowany. Do 1830 r. wykonano dolny kanał roboczy, klatkę koła wodnego, fragmenty zapory ziemnej oraz prawdopodobnie górny kanał roboczy. Większość z tych elementów uległa zatarciu poprzez wieloletnie działanie sił natury i człowieka (przebudowy i adaptacje). Układ ten wykorzystano m.in. dla potrzeb młyna, stawów rybnych i ośrodka wypoczynkowego. Obecnie widoczny i czytelny jest dolny kanał

roboczy oraz kamienny przyczółek zapory piętrzącej.

Osiedle mieszkaniowe: osiedle zrealizowane w całości, rzędowo, wzdłuż drogi dojazdowej do zakładu. W każdym szeregu po trzy domy mieszkalne i dwie stajnie między nimi (obecnie zachowane dwa domy mieszkalne, stajnia zamieniona na dom mieszkalny oraz stajnia zamieniona na magazyn).

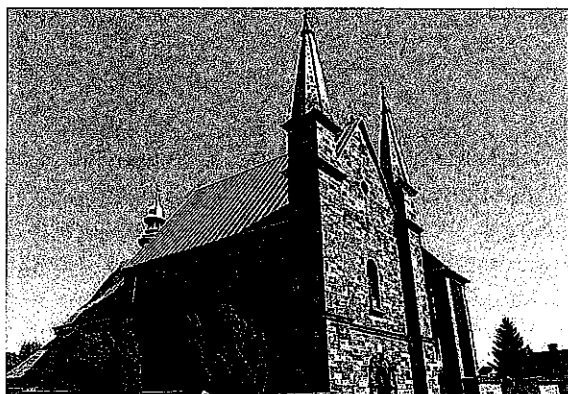

Fot. 5. Bobrza. Budynek mieszkalny - czworak oraz ruiny stajni (obecnie magazyn) wraz z ogrodzeniem (fot. J. Nawrot-Bukowiec).

2. Ćmińsk

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Trójcy

W 1646 r. Piotr Gębicki, biskup krakowski, oddał na 25 lat dobra biskupie w Ćmińsku Bernardowi Serwallemu, od którego zobowiązał do wystawienia Kościoła "na miejscowości Zgorek zwanej". Świątynię wzniesiono jednak w Ćmińsku, w latach 1646-1649. Konsekwrowana w 1658 r. przez biskupa Andrzeja Trzebnickiego. W 1 poł. XIX w. do korpusu kościoła dostawiono drewnianą dzwonnice, na wysokiej podmurówce. Rozebrano ją w trakcie powiększania kościoła w 1914 r. W latach 1914-22 dobudowano od zachodu obecna nawę (wg projektu Feliksa Talskiego). Równocześnie rozebrano dzwonnice, a także sąsiadujący z zakrystią babiniec.

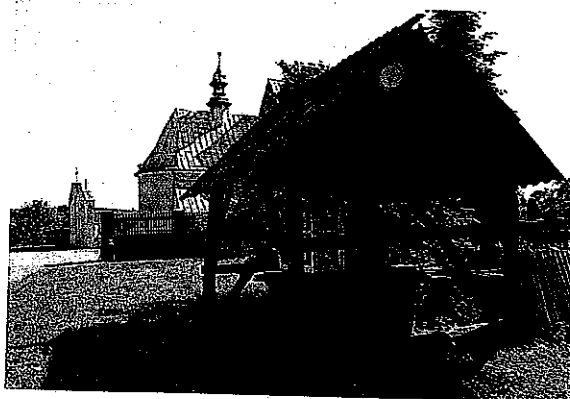
Fot. 6. Ćmińsk. Kościół p.w. św. Trójcy (fot. J. Nawrot-Bukowiec).

W 1646 r. Piotr Gębicki, biskup krakowski, oddał na 25 lat dobra biskupie w Ćmińsku Bernardowi Serwallemu, od którego zobowiązał do wystawienia Kościoła "na miejscowości Zgorek zwanej". Świątynię wzniesiono jednak w Ćmińsku, w latach 1646-1649. Konsekwrowana w 1658 r. przez biskupa Andrzeja Trzebnickiego. W 1 poł. XIX w. do korpusu kościoła dostawiono drewnianą dzwonnice, na wysokiej podmurówce. Rozebrano ją w trakcie powiększania kościoła w 1914 r. W latach 1914-22 dobudowano od zachodu obecna nawę (wg projektu Feliksa Talskiego). Równocześnie rozebrano dzwonnice, a także sąsiadujący z zakrystią babiniec.

Na północ od kościoła usytuowana plebania wzniesiona w latach 80-tych XIX w., jako budowla drewniana. W tej samej dekadzie powstała na jej miejscu murowana. Jest to obiekt murowany, parterowy, założony na rzucie prostokąta, z otwartym gankiem wspartym na słupach i nakrytym dwuspadowym dachem. Przy plebani znajduje się XIX-wieczna studnia z drewnianą obudową.

Kościół parafialny p.w. Świętej

Trójcy jest obiektem późnorennesansowym, murowanym z łomów i ciosów czerwonego oraz białego piaskowca, na zaprawie wapiennej, także z cegły (sklepienia). Nawa na rzucie prostokąta z dostawionym od pld. wąskim prostokątem przedśionka i pary słupów, w których zawarte są małe kwadraty narożnych wież, nieco występujące do przodu i na boki. Prezbiterium węższe, niemal o połowę krótsze od nawy na prostokącie zbliżonym do kwadratu. Absyda tej samej szerokości i podobnej długości zamknięta półkoliście. Fasada dwuwieżowa,

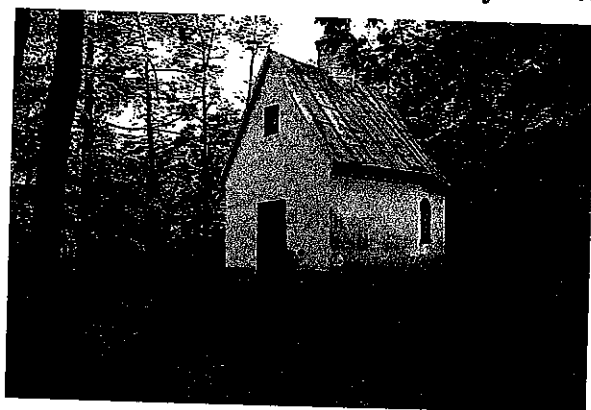

Fot. 7. Ćmińsk. Plebania oraz drewniana studnia z XIX w. obok plebani (fot. J. Nawrot-Bukowiec).

3. Góra Grodowa - Tumlin Węgle

Kaplica p.w. Przemienienia Pańskiego

Kaplica usytuowana na szczycie Góry

Fot. 8. Góra Grodowa - Tumlin Węgle. Kaplica p.w. Przemienienia Pańskiego (fot. J. Nawrot-Bukowiec).

Grodowej, otoczona kamiennie-ziemnymi kręgami. Zbudowana z łomów i ciosów czerwonego piaskowca na zaprawie wapiennej. Na rzucie nieregularnego ośmioboku z kwadratową nawą i trójbocznym prezbiterium. Dach wielospadowy. Nad nawą dwukondygnacyjowa, sześcioboczna ażurowa wieżyczka z daszkiem namiotowym. Elewacja frontowa z niskim cokołem i dwoma stopniami, przepruta prostokątnym otworem wejściowym.

Kaplica wzniesiona w 1850 r. przez Aleksandra Iberszera w miejscu kaplicy drewnianej z XVII w., z której pozostał obraz Przemienienia pańskiego.

4. Tumlin - Podgród

Rezerwat Archeologiczno-Geologiczny "Góra Grodowa"

Góra Grodowa w Tumlinie leży w zach. części Pasma Tumlińskiego Gór Świętokrzyskich, ok. 11 km na półn. - zach. od Kielc. Ośrodek kultowy znajdował się na wsch. kulminacjach góry, na których widoczne są fragmenty wałów kamiennie-ziemnych, zniszczonych w części przez kamieniołomy. Zachodnia część obiektu zachowana jest w postaci przesmyku pomiędzy kamieniołomami oraz reliktów dwóch linii wałów biegnących po wsch. i zach. stronie murowanej kaplicy i fosy pomiędzy nimi. Wały zachowały się miejscami do 2 m wysokości. Miały pierwotnie ok. 5 m szerokości u podstawy. Kulminacja wsch. o wymiarach ok 25x50 m, otoczona jest od strony wsch. wałem, otwartym w kierunku zach. Najlepiej zachowane fragmenty mają ok. 1 m wysokości i ok 2,5-4 m szerokości u podstawy. Fosa wewnętrzna, oddzielająca plateau kopca od wału, ma ok 6-7 m szerokości.

W 1958 i 1960 r. przeprowadzono badania powierzchniowe, które zarejestrowały 5 stanowisk na wsch. i pd. - wsch. zboczu Góry Grodowej. W 1960 r. J. Kuczyński i Z. Pyzik założyli jeden wykop w obrębie wałów (po zach. stronie kaplicy, ok. 4,5 m od niej) oraz dwa wykopy na wsch. stoku Góry. W 1967 r. J. Kuczyński i B. Kowalczykowa prowadzili badania na wale wsch. części założenia. W 1986 r. Eligia Gąssowska wykonała przekop przez wał wschodni zach. części obiektu. Brak warstwy kulturowej oraz zabytków z okresu średniowiecza na kulminacji oraz interpretacja wałów poprzez analogie do Łyśca oraz Ślęzy, skłonił badaczy do przyjęcia tezy o funkcjonowaniu w tym miejscu ośrodka kultowego. W wyniku tych prac ustalono też, iż wały zach. części założenia zbudowano z rumoszu kamiennego, a w części wsch. były kamienno-ziemne. Czas ich powstania określono na „przed połową X w.”, chociaż wiek pobranej w 1986 r. próbki węgla z gniazda spalenizny w stropowej części wału na podstawie analizy 14C mieści się w przedziale 1047-1193 AD. Badania na zboczach Góry odsłoniły pozostałości dwóch chat z paleniskami/ogniskami, których chronologię początkowo określono na IX-XI wiek. Przeprowadzona przez C. Hadamika analiza ceramiki z osady skłoniła go do zmiany datowania na XI i XII oraz XIII w., co jest zbieżne z wynikami datowania 14C skupiska spalenizny z wału, interpretowanego przez tego badacza jako pozostałości elementów drewnianych np. częstokołu. Z tego względu widzi on obiekt w Tumlinie jako założenie obronne, funkcjonujące na przełomie XI i XII w i zapewne w XII w., któremu towarzyszyła osada podgrodowa na wsch. stoku wzgórza. Choć nie wyklucza on, że starszy wał kamienny, który pierwotnie otaczał miejsce plemiennego ośrodka kultowego, został następnie wykorzystany przy budowie grodu z XI/XII wieku.

Zabytek dostępny. Prowadzi do niego szlak czerwony im. Edmunda Massalskiego.

5. Kostomłoty Pierwsze

Zespół kaplicy p.w. Przemienienia Pańskiego

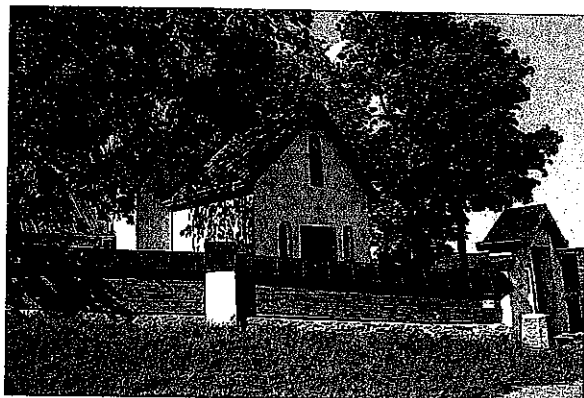
Budowla wzniesiona w 1816 r. na wzgórzu, na pld. od wsi Kostomłoty Pierwsze, na wsch. zboczu. Otoczona drewnianym ogrodzeniem z murowanymi słupami i bramką. Nieorientowana, absyda skierowana na pñ. Murowana z łomów czerwonego i białego piaskowca, także z wapienia. czerwona cegła w ościeżach okiennych i drzwiowych, tynkowana na zew. i wew. Strop drewniany, kryta blachą cynową.

Nawa nakryta dwuspadowym dachem, na rzucie prostokąta, zbliżonego do kwadratu, zamknięta półkolistą absydą. Po bokach nawy usytuowane zakrystie. Elewacja frontowa przedsionka z prostokątnym otworem wejściowym, po jego bokach płytkie, kolebkowo zamknięte wnęki, przeprute na niemal całych powierzchniach rozglifionymi do wewnątrz otworami okiennymi.

6. Miedziana Góra

Kaplica p.w. św. Barbary

Kaplica znajduje się na szczycie Góry Buchcinej (Góry Kaplicznej) na wysokości 340 m n.p.m. Kaplica dotowana jest na koniec XIX w. Jest to budowla murowana, jednonawowa (wejście od strony zachodniej). Bryła nawy i przedsionka pokryta dachem dwuspadowym, prezbiterium dachem pół-stożkowym. Wnętrze świątyni zdobi ołtarz główny, ukazujący ukrzyżowanie Jezusa oraz ołtarze boczne z malowidłami, św. Barbary i Matki Boskiej Częstochowskiej. W okresie I wojny światowej okupanci austriaccy prowadzący wydobywanie kruszców, wykorzystywali kaplicę na magazyn ładunków wybuchowych.

Fot. 9. Zespół kaplicy p.w. Przemienienia Pańskiego w Kostomłotach I - po lewej oraz kaplica p.w. św. Barbary w Miedzianej Górze - po prawej (fot. J. Nawrot-Bukowiec).

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

Analiza SWOT jest metodą pozyskiwania oraz porządkowania danych służących lepszemu poznaniu badanej jednostki. Jej wyniki są wykorzystywane do określania celów i zadań dla danej miejscowości. Nazwa SWOT pochodzi od pierwszych liter angielskich słów wyznaczających badane zagadnienie i oznaczających:

- Strengths (mocne strony),
- Weaknesses (słabe strony),
- Opportunities (szanse),
- Threats (zagrożenia).

Czynniki analizowane w analizie SWOT dzielimy na: wewnętrzne - pozytywne i negatywne oraz zewnętrzne - pozytywne i negatywne.

Do czynników wewnętrznych pozytywnych (silne strony) zaliczymy te zasoby lub zjawiska, które służą rozwojowi miejscowości i na które wpływ ma bezpośrednio gmina poprzez swoje instytucje gminne, władze samorządowe, jak i mieszkańców. Do czynników wewnętrznych negatywnych (słabe strony) zaliczymy braki lub zjawiska, które w różnym stopniu utrudniają i ograniczają możliwość rozwoju miejscowości. Na ich występowanie również bezpośredni wpływ ma gmina.

Czynniki zewnętrzne pozytywne (szanse) to zjawiska i tendencje występujące w otoczeniu, które odpowiednio wykorzystane staną się impulsem do rozwoju oraz osłabiają zagrożenia. Czynniki zewnętrzne negatywne (zagrożenia) – to wszystkie czynniki zewnętrzne, które postrzegamy jako bariery rozwoju jednostki, utrudnienia, dodatkowe koszty działania. O ile możliwość kreowania mocnych stron i niwelowania jest w zasięgu naszych możliwości – możemy podejmować określone decyzje, o tyle zarówno na szanse jak i zagrożenia nie mamy wpływu występują one w otoczeniu i na ich występowanie mają wpływ inne podmioty. Możemy je jednak wykorzystywać i dostosowywać się.

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Miedziana Góra.

Tabela 4. Analiza SWOT

Mocne Strony Gminy Miedziana Góra	Słabe strony Gminy Miedziana Góra
• potencjał kulturowy i turystyczny - zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych Województwa Świętokrzyskiego, • unikatowe w skali regionu i kraju pozostałości zabytku - Zakładu Wielkopieczowego w Bobrzy, wzniesionego w latach 1826-1831, • walory przyrodniczo-krajobrazowe z licznymi osobliwościami przyrody sprzyjające rozwojowi turystyki i rekreacji (możliwy rozwój szlaków i tras turystycznych, sportów zimowych, kolarstwa), • lokalizacja w bliskiej odległości od Kielc, • występowanie na terenie Gminy zabytków świeckich i sakralnych, • zachowane obiekty sakralne i nekropolie o wysokiej wartości kulturowej; • utrzymanie w dobrym stanie obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej; • oznakowane szlaki turystyczne, w tym tematyczne i szlaki rowerowe, • opracowane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego, • istnienie tablic informacyjnych przy zabytkach, • gminny portal mapowy http://miedzianagora.e-mapa.net/	• trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych, • niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, • niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, • niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, • brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych, • słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i około-turystyczna.
Szanse Gminy Miedziana Góra	Zagrożenia Gminy Miedziana Góra
• restauracja obiektów zabytkowych, • zwiększanie udziału funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków (współpraca z obecnymi właścicielami nieruchomości), • udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie, • rewitalizacja wybranych miejsc na terenie Gminy, • promowanie krajobrazu kulturowego Gminy, • rozwój szlaków turystycznych, • promocja produktów regionalnych i utrzymanie ich wysokiej jakości, • tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby, • poprawa dostępności do zabytków przez wprowadzenie nowoczesnych, bazujących na technologiach internetowych systemów informacji turystycznej, • uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym, • archeologiczne badania na terenach	• brak jasnych i przejrzystych przepisów regulujących działania przy obiektach nie wpisanych do rejestru zabytków, • samowola budowlana - wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy (nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką agresywnych nośników reklamowych, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami, • rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych, • wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków, konieczność poniesienia dużych nakładów na rewitalizację obiektów zabytkowych, • niedostatek środków publicznych na rewitalizację, • obniżenie się poziomu świadomości społecznej odnośnie walorów obiektów zabytkowych i ich znaczenia dla rozwoju gminy, • brak potencjalnych inwestorów • skomplikowane procedury w ubieganiu się

- realizowanych lub przewidzianych do inwestycji, - wprowadzenie nowoczesnych metod badawczych.	- o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; - zagrożenie dla dziedzictwa archeologicznego przez eksploatację surowców mineralnych oraz działalność rolniczą.
---	---

7. Założenia programowe

Celem gminnego programu opieki nad zabytkami Miedziana Góra jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz ich ochrona i rewaloryzacja realizowana zarówno przez Gminę jak i przez prywatnych właścicieli obiektów w celu zachowania ładu przestrzennego oraz rozwoju turystyki i szeroko rozumianej gospodarki, co w konsekwencji zaowocuje utrwaleniem poczucia tożsamości społeczności lokalnej.

Poniżej zamieszczono zestawienie priorytetów, kierunków działań i zadań gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Miedziana Góra.

- Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy,
- Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego,
- Priorytet III: Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym,
- Priorytet IV: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy	
Kierunki działań:	Zadania:
I.1 Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	- Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, - Opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość działań planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminy, - Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy, - Rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych przemysłowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji, - Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.), - Kontrola stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminnych, - Aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych.
I.2 Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i	- Prowadzenie przez Urząd Gminy bieżących działań mających na celu utrzymanie substancji zabytkowej obiektów wpisanych do rejestru zabytków, będących własnością gminy Miedziana Góra, - Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy, - Odpowiednie utrzymanie otoczenia zabytków, - Wypracowanie metod pozwalających na kontrolę nad umieszczaniem na obiektach zabytkowych nie wpisanych do rejestru tablic sztyldów i reklam i dostosowanie ich

edukacyjne	do kompozycji architektonicznej i charakteru budynku.
I.3 Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	• Włączanie problemów ochrony zabytków do zadań strategicznych, wynikających z koncepcji i planów rozwoju gminy, • Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi, • Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną w planach zagospodarowania przestrzennego (przede wszystkim w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji), • Uaktualnienie stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, • Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych poszczególnych obiektów, zespołów bądź układów.

Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	
Kierunki działań:	Zadania:
II.1 Promocja i popularyzacja zabytków nieruchomych.	• Publikowanie materiałów reklamowych i turystycznych opisujących istniejące zabytki na terenie gminy, • Opracowanie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną, • Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, • Popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach.
II. 2 Promocja i popularyzacja spuścizny historycznej i krajobrazu kulturowego.	• Wprowadzenie do kalendarza imprez kulturalnych przedsięwzięć, związanych z promowaniem walorów historycznych gminy, • Wspieranie organizacji i stowarzyszeń w opracowaniu i publikowaniu materiałów dotyczących historii i zabytków gminy, • Utworzenie systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego, • Dopracowanie szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.
II.3 Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.	• Aktualizacja i rozszerzenie informacji o obiektach zabytkowych na stronie internetowej Urzędu Gminy, • Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie gminy po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów.

Priorytet III: Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	
Kierunki działań:	Zadania:
III.1 Szerzenie wiedzy - działania informacyjne.	• Udostępnianie zainteresowanym posiadanych informacji i dokumentacji historycznej bądź danych bibliograficznych, • Wypracowanie możliwości, publikacji krótkich artykułów o tematyce dziedzictwa kulturowego regionu na łamach popularnej regionalnej prasy codziennej.

III.2 Szerzenie wiedzy- działania promocyjne.	• Współpraca przy organizacji obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa, • Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów (np. z historii regionu) i wystaw (w szczególności fotograficznych i malarskich), • Opracowanie cyklu szkoleń wraz z materiałem poglądowym skierowanego do mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, • Ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie rozpowszechniania i ochrony kultury materialnej gminy (w tym projektów naturalnych i prac magisterskich i dyplomowych).
III. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.	• Informowanie młodzieży szkolnej o zasobach krajobrazu kulturowego gminy oraz upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego, • Współpraca przy organizacji wycieczek po najciekawszych i najważniejszych miejscowościach w Gminie, • Współpraca przy organizacji szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Priorytet IV: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego	
Kierunki działania:	Zadania:
IV.1 Monitoring zasobów, systematyczna aktualizacja i uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków.	• Rozpoznawanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, • Uzupełnienie kart adresowych zabytków w gminnej ewidencji o uzyskane dane na temat remontów i przebudów, • Wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obiektów wyłonionych w oparciu o debatę władz gminy z WUOZ, • Wykreślenie obiektów nieistniejących i dodanie zabytków wpisanych do gminnej ewidencji.
IV.2 Gromadzenie informacji i materiałów o przeszłości gminy.	• Stworzenie ogólnodostępnego kanału zbierania informacji o zabytkach znajdujących się w rękach prywatnych, • Gromadzenie materiałów archiwalnych (tj.: starych zdjęć, map itp.) ilustrujących dawny obraz przestrzeni gminy.
IV.3 Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych.	• Finansowanie wykonania kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych dla obiektów zagrożonych, • Prowadzenie, wspieranie i w miarę możliwości finansowanie działań dokumentujących dziedzictwo kulturowe gminy (m.in.: badania archeologiczne, historyczne i archiwalne).

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Podmiotem powołującym Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest samorząd gminny. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań podjętych przez struktury gminy oraz (pośrednio) poprzez współpracę z podmiotami władającymi obiektami zabytkowymi. W kwestiach edukacyjnych i promocyjnych kluczową rolę będą odgrywać także mieszkańcy bezpośrednio nie związani z zabytkami i dziedzictwem kulturowym.

W odniesieniu do lokalnej społeczności pielęgnowanie tradycji zawartej w zabytkach ma ścisły związek z kształtowaniem poczucia własnej wartości. W odniesieniu do podmiotów gospodarczych dobra kultury jakimi są zabytki mają potencjalnie dużą wartość marketingową.

Zakłada się, że w realizacji powyżej zredagowanego gminnego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty prawne, finansowe i społeczne.

- Instrumenty finansowe:
 - ✓ Dotacje,
 - ✓ Subwencje,
 - ✓ Dofinansowania,
 - ✓ Nagrody,
 - ✓ Zachęty finansowe dla właścicieli obiektów zabytkowych,
 - ✓ Korzystanie z funduszy Unii Europejskiej.
- Instrumenty prawne:
 - ✓ Programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
 - ✓ Dokumenty wydawane przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
 - ✓ Uchwały właściwych terytorialnie samorządów odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni,
 - ✓ Uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące ochrony obiektów zabytkowych,
 - ✓ Wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów.
- Instrumenty społeczne:
 - ✓ Edukacja kulturowa,
 - ✓ Informacja,
 - ✓ Współpraca,
 - ✓ Współdziałanie z organizacjami społecznymi,
 - ✓ Działania służące tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
- Koordinacja:
 - ✓ Strategie rozwoju gminy,
 - ✓ Plany rozwoju lokalnego,
 - ✓ Programy prac konserwatorskich,
 - ✓ Programy ochrony środowiska,
 - ✓ Studia i analizy, koncepcje zrównoważonego rozwoju,
 - ✓ Plany rewitalizacji,
 - ✓ Współpraca z ośrodkami naukowymi.
- Instrumenty kontrolne:
 - ✓ Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
 - ✓ Monitorowanie stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminna ewidencja zabytków Gminy Miedziana Góra przygotowana została na podstawie art. 22 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami. Obiekty kwalifikowane są do włączenia do tworzonej ewidencji na podstawie wartości estetycznych i stanu zachowania elementów zabytkowych. Wykonana została dokumentacja fotograficzna wszystkich wartościowych pod względem wartości historycznej obiektów.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miedziana Góra, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m. in. z następujących źródeł:

- Źródła krajowe:
 - ✓ dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - ✓ dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
 - ✓ dotacje wojewódzkie, powiatowe, gminne;
 - ✓ dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny;
 - ✓ Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
 - ✓ Rządowy Program Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań program pn. „Razem bezpieczniej”;
 - ✓ programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - ✓ promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Źródła zagraniczne:
 - ✓ źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych;
 - ✓ źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

10.1. Źródła krajowe

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 roku „W sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków” (Dz. U. z 2014 r. poz. 399 ze zm.) reguluje sprawy związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie

i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Wykaz działań, które mogą być finansowane określa art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- ✓ sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- ✓ przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- ✓ wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- ✓ opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- ✓ wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- ✓ sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- ✓ zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- ✓ stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- ✓ odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- ✓ odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- ✓ odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- ✓ modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- ✓ wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- ✓ uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- ✓ działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- ✓ zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
- ✓ zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- ✓ zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

- ✓ wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- ✓ stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź organ stanowiący miasta, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Kwalifikują się prace prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, realizowane bez udziału środków europejskich. Planowane w roku udzielenia dotacji lub prowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja). Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Zasady udzielania dotacji:

- ✓ dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ✓ dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50 % nakładów koniecznych. W wyjątkowych wypadkach (wyjątkowa wartość historyczna, artystyczna lub naukowa obiektu, wymagane przeprowadzenie złożonych technologicznie robót, stan zachowania zabytku wymaga natychmiastowej interwencji) dofinansowanie może stanowić 100 % wartości robót.

Środki Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Zasady udzielania dotacji określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Wniosek należy złożyć do 28 lutego każdego roku, w którym ma być udzielona dotacja na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone lub do 30 czerwca, w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku. Została ponadto opracowana Instrukcja w sprawie przyjmowania i rozpatrywania wniosków oraz udzielania i rozliczania dotacji celowej udzielanej przez ŚWKZ na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Środki Województwa Świętokrzyskiego. Samorząd Województwa Świętokrzyskiego udziela dotacji celowych na prace konserwatorskie i budowlane w drodze konkursu. Zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała nr VII/121/11 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu samorządu województwa na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane

przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze Województwa Świętokrzyskiego.

Środki Powiatu Kieleckiego. Zasady udzielania dotacji określa uchwała Nr IV/13/2015 Rady Powiatu w Kielcach z dnia 16 lutego 2015 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Z budżetu powiatu kieleckiego mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac lub robót budowlanych przy zabytku ruchomym i nieruchomym, jeżeli zabytek ten spełnia następujące kryteria:

- ✓ znajduje się stale na obszarze Powiatu Kieleckiego,
- ✓ posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe,
- ✓ jest wpisany do rejestru zabytków.

Wnioski o dotację należy składać do Zarządu Powiatu Kieleckiego (ul. Wrzosowa 44, 25-211 Kielce) w terminie do 31 sierpnia danego roku budżetowego.

- **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016 poz. 446 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

- **Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji- fundusz kościelny**

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacja mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczając obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

- **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną. Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły:

- ✓ wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych,
- ✓ wsparcie przedsięwzięć remontowych.

Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa**

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa została powołana przez Sejm RP ustawą z 2 lipca 1947 r. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest jedynym w Polsce organem państwowym inicjującym i koordynującym działalność związaną z upamiętnianiem

historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski. Do jej zadań należy między innymi:

- ✓ sprawowanie opieki nad miejscami walk i męczeństwa Polaków oraz upamiętnianie związanych z nimi faktów, wydarzeń i postaci;
- ✓ sprawowanie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi Polaków oraz cmentarzami wojennymi innych narodów na terenie Polski;
- ✓ inspirowanie oraz współdziałanie w organizowaniu obchodów, uroczystości, przedsięwzięć wydawniczych i wystawienniczych, a także popularyzowanie miejsc, wydarzeń i postaci historycznych związanych z walkami i męczeństwem;
- ✓ ocena stanu, a także - w odniesieniu do zagranicy organizowanie i sprawowanie opieki nad miejscami i trwałymi obiektami polskiej pamięci narodowej, szczególnie nad cmentarzami i mogiłami wojennymi oraz cmentarzami ofiar systemów totalitarnych;
- ✓ sprawowanie funkcji opiniotwórczej i opiekuńczej nad muzeami - miejscami pamięci, utworzonymi na terenach byłych niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów zagłady.

Na stronie internetowej znajdują się wnioski między innymi na dofinansowanie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa na wykonanie prac remontowych na cmentarzach, kwaterach i mogiłach wojennych oraz wniosków o środki finansowe na wykonanie pomników, tablic pamiątkowych lub remonty już istniejących upamiętnień.

- **Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem Bezpieczniej”**

Rządowy Program Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań program pn. „Razem bezpiecznie” został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 18 listopada 2006 r. Program łączy działania Policji, administracji rządowej i samorządowej oraz partnerów społecznych, zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa i porządku publicznego. Jednym z podstawowych założeń programu jest przekonanie obywateli do nawiązania trwałego, stałego, naturalnego partnerstwa z Policją oraz innymi instytucjami ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Szereg przedsięwzięć realizowanych w ramach programu wpisuje się w zadania poszczególnych jednostek i może być realizowana w ramach bieżącej działalności.

Na podstawie aktualnej wiedzy o stanie i poczuciu bezpieczeństwa określono obszary działania programu i kierunki aktywności zaangażowanych podmiotów:

- ✓ bezpieczeństwo w miejscach publicznych i w miejscu zamieszkania,
- ✓ przemoc w rodzinie,
- ✓ bezpieczeństwo w szkole,
- ✓ bezpieczeństwo w środkach komunikacji publicznej,
- ✓ bezpieczeństwo w ruchu drogowym, - bezpieczeństwo w działalności gospodarczej,
- ✓ ochrona dziedzictwa narodowego.

W ramach obszaru Ochrona dziedzictwa narodowego określono następujący problem: systematyczne niszczenie dziedzictwa narodowego w całym kraju, zwłaszcza drewnianych zabytkowych kościołów, skutkujące utratą dóbr (kradzież, zniszczenie, zaginięcie, nielegalny wywóz, pożary), dla którego wyznaczono następujące zadania:

- ✓ podejmowanie międzyinstytucjonalnych skoordynowanych inicjatyw w celu ochrony zabytków, między innymi wspólne inspekcje i kontrole obiektów ze zgromadzonymi dobrami kultury, prowadzone przez przedstawicieli Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków, Policji i Państwowej Straży Pożarnej;
- ✓ upowszechnianie nowoczesnych technicznych środków zabezpieczeń (wraz z monitoringiem) zarówno na wypadek klęsk żywiołowych, jak i przestępczej działalności człowieka, np. kradzieży, dewastacji;

- ✓ kontynuowanie systemowej rejestracji zbiorów, wraz z dokumentacją fotograficzną i opisową, z uwzględnieniem znakowania obiektów ruchomych;
- ✓ przeprowadzanie szkoleń, wydawanie publikacji, współpraca z wyspecjalizowanymi strukturami resortu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, stowarzyszeniami, towarzystwami itd.;
- ✓ poprawa wymiany informacji o skradzionych i poszukiwanych zabytkach, w oparciu o przepis art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- ✓ stworzenie centralnego systemu informacji o wydanych pozwoleniach na wywóz zabytków za granicę;
- ✓ podjęcie działań nad stworzeniem w strukturach organów ścigania specjalistycznej komórki do zwalczania przestępczości przeciwko zabytkom.

- **Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2017**

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy na 2017 r. w ramach dziedzictwa kulturowego:

- ✓ Wspieranie działań muzealnych,
- ✓ Kultura ludowa i tradycyjna,
- ✓ Ochrona zabytków,
- ✓ Ochrona zabytków archeologicznych,
- ✓ Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
- ✓ Miejsca Pamięci Narodowej za Granicą,
- ✓ Badanie polskich strat wojennych,
- ✓ Wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci
- ✓ Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

10.2. Źródła zagraniczne

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

- **Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014 - 2020**

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 - 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- ✓ obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;

- ✓ duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- ✓ wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

- **Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.**

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji, co pozwoli na wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego. Zadaniem ustawy jest stworzenie skutecznych narzędzi, które pozwolą na sprawniejsze wyprowadzanie zdegradowanych obszarów ze stanu kryzysowego. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014 - 2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonanymi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyć regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

- **Kreatywna Europa**

Kreatywna Europa to program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program jest realizowany w latach 2014 - 2020 i zawiera trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiły się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

- **Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020**

Kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego jest celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli jej państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- ✓ rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- ✓ rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- ✓ pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- ✓ gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- ✓ wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego;
- ✓ przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;
- ✓ zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- ✓ posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- ✓ działają na poziomie europejskim,
- ✓ nie są nastawione na zysk,
- ✓ mają siedzibą w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

• Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Program został przyjęty przez rząd 8 stycznia 2014 r., a 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Orientacyjna kwota przewidziana na nabory w 2015 r. to blisko 2,6 mld zł. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

- ✓ Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu - alokacja UE 1 020 222 652 EUR. Cel szczegółowy 1. Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

- ✓ Oś priorytetowa II. E-administracja i otwarty rząd - alokacja UE 949 604 018 EUR. Cel szczegółowy 2. Wysoka dostępność i jakość e-usług publicznych.

- **Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)**

Jest to kolejny program finansowy, dotowany przez Unię Europejską, w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), z którego możliwe było i będzie finansowanie przedsięwzięć związanych z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020. W jego projekcie zapisano między innymi, że w jego ramach przewidziane jest działanie 7.8. „Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich”, a w nim poddziałanie 7.8.2.1. „Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego”. W ramach tego poddziałania mogą być wspierane następujące typy operacji:

- ✓ odnawianie lub poprawa stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego;
- ✓ zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- ✓ koszty zakupu, przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych;
- ✓ koszty prac konserwatorskich lub restauratorskich;
- ✓ koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji;
- ✓ koszty ogólne, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji.

- **Działania LEADER**

Dodatkowo w środkach UE kierowanych do Polski przez EFRROW dofinansowania na inicjatywy związane z ochroną dziedzictwa i podtrzymaniem tradycji kulturowych można szukać w ramach działania 7.15 LEADER (PROW), definiowanego jako podejście oddolne, mające na celu rozwój lokalny kierowany przez lokalną społeczność. LEADER może być realizowany na obszarach wiejskich, przez które rozumieć należy tereny całego kraju, z wyłączeniem obszaru miast o liczbie mieszkańców większej niż 20 000. Dla danego obszaru na terenach wiejskich, zamieszkanego przez minimum 30 000 lub maksimum 150 000 mieszkańców, powstać powinna tzw. Lokalna Strategia Rozwoju (LSR) zawierająca wszelkie aspekty charakterystyczne dla danego terenu i zamieszkującej go ludności, które mogą przyczynić się do rozwoju gospodarczego, turystycznego, społecznego i kulturowego tego obszaru. LSR będzie realizowana na obszarze obejmującym przynajmniej dwie gminy, których tereny stanowią (bądź zawierają) obszary wiejskie, dla których utworzona zostanie tzw. Lokalna Grupa Działania (LGD). Podejście LEADER wskazuje konieczność osiągnięcia przez Lokalną Grupę.

Działania określonych celów szczegółowych, do których należą między innymi:

- ✓ wzmocnienie kapitału społecznego, w tym z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju;
- ✓ rozwój przedsiębiorczości, z wyłączeniem świadczenia usług rolniczych; - rozwój produktów lokalnych;
- ✓ zachowanie dziedzictwa lokalnego;
- ✓ rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury: turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej.

Operacje realizowane w ramach LSR powinny jednak wskazywać na wykorzystanie lokalnych zasobów, takich jak: surowce naturalne, miejscową infrastrukturę, lokalizację (położenia geograficzne), dziedzictwo kulturowe i krajobrazowe, potencjał mieszkańców itp.

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 - 2020**

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 - 2020 opracowany został w grudniu 2014 r. Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 - 2020 jest programem operacyjnym finansowanym zarówno ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), jak i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Obszarem realizacji programu jest obszar województwa. Zgodnie z Umową Partnerstwa alokacja środków unijnych na Program wynosi 1 364 543 593,00EUR, w tym 980 704 066,00EUR EFRR i 383 839 527,00EUR EFS.

Zakres RPOWŚ 2014 - 2020 jest odpowiedzią na wyzwania rozwojowe, określone dla regionu w głównych dokumentach strategicznych i uwzględnia te obszary interwencji, których realizacja przyniesie największe efekty.

W programie znalazło się 11 osi priorytetowych, w tym Oś priorytetowa 4. Dziedzictwo naturalne i kulturowe, w ramach której wyznaczono priorytety inwestycyjne realizowane w ramach osi priorytetowej:

- ✓ Priorytet inwestycyjny 5b. wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami.
- ✓ Priorytet inwestycyjny 6a. inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie.
- ✓ Priorytet inwestycyjny 6b. inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.
- ✓ Priorytet inwestycyjny 6c. zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.
- ✓ Priorytet inwestycyjny 6d. ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę.

- **Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020**

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

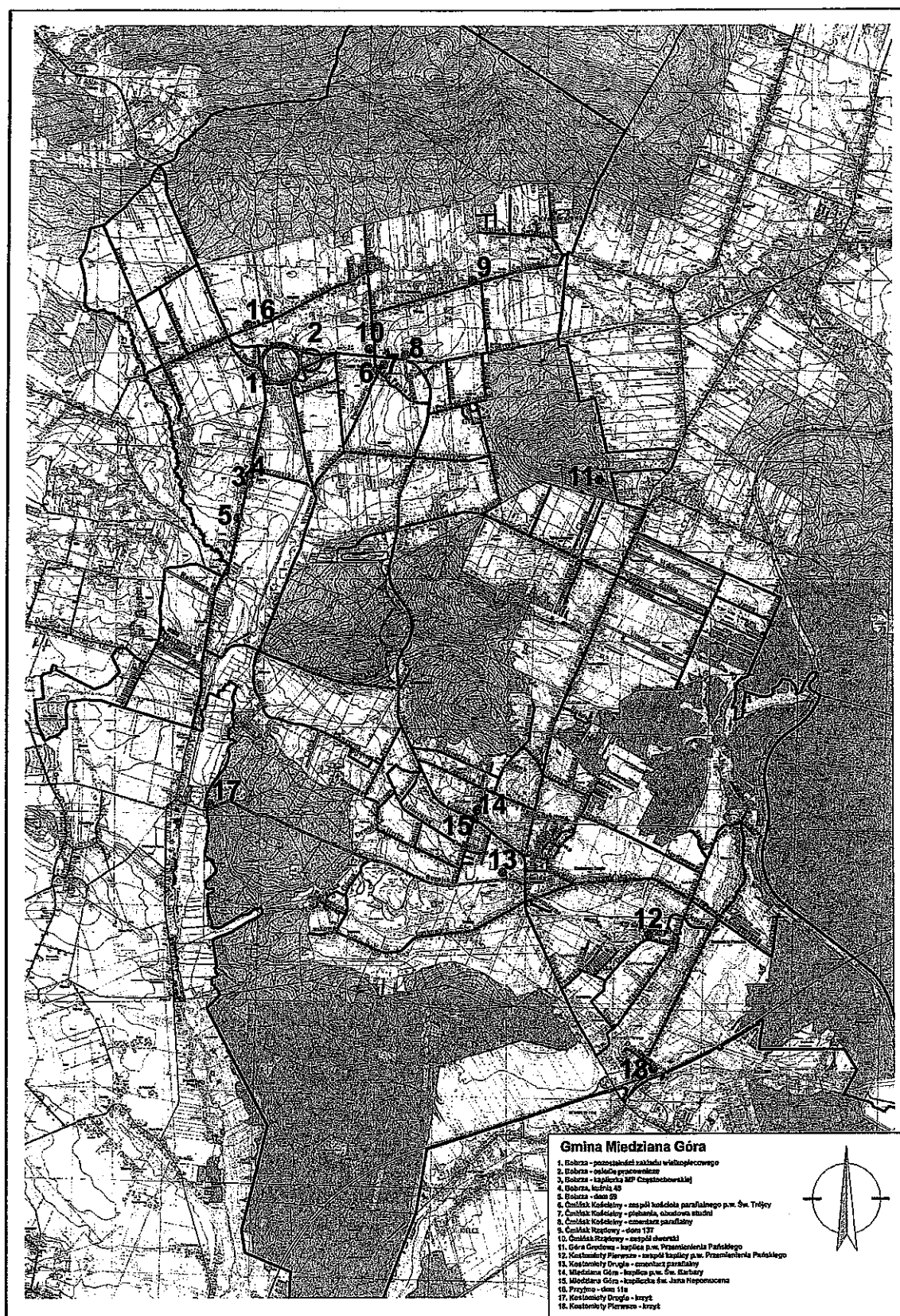

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W ostatnich latach władze samorządowe zrealizowały istotne dla wizerunku gminy zadania, m.in. realizowane są zadania określone w Strategii Rozwoju Gminy Miedziana Góra do roku 2025 oraz w Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku,

Gmina Miedziana Góra sukcesywnie pozyskuje środki z różnych źródeł na realizację kolejnych projektów, m.in.:

- 28.04.2009 - 16.11.2009 r. - Konserwacja muru oporowego (część byłego zakładu przemysłowego zwanego Zakładem Wielkopieczowym) wzdłuż kanału wodnego wraz z narożnikiem w Bobrzy. Program: Dziedzictwo Kulturowe Priorytet I: Ochrona zabytków. Uzupełnione zostały ubytki muru, przemurowane warstwy licowe w układzie pierwotnym poziomym i usunięta roślinność. Wykonane zostało również zakotwienie, dylatacja oraz hydrofobizacja powierzchni. Zostały usunięte luźne elementy, przemurowania skorodowanych fragmenty trzonu i zlikwidowane pęknięcia. Korona muru została oczyszczona z roślinności, ze spękanej warstwy betonowej, wykonane zostały przemurowania ze specjalistycznej mineralnej zaprawy wodoszczelnej. Dzięki temu usunięto zagrożenia odpadnięcia wybrzuszonych fragmentów lica zewnętrznego. Wykonane zostało także zabezpieczenie korony muru przed wnikaniem wód opadowych polegające na wykonaniu zadaszeń pulpityowych,
- 27.07.2009 - 19.07.2011 r. - Renowacja zabytkowej kaplicy Św. Barbary na Górze Buchcinej w Miedzianej Górze dla potrzeb wiernych i turystów. Program: Oś Priorytetowa 5. Wzrost jakości infrastruktury społecznej oraz inwestycje w dziedzictwo kulturowe, turystykę i sport. Działanie 5.3 Inwestycje w sferę dziedzictwa kulturowego, turystykę i sport. Beneficjent: Parafia rzymsko-katolicka p.w. Św. Andrzeja Boboli w Kostomłotach.
Przedmiotem projektu była renowacja kaplicy, a w tym: wymiana tynków wewnętrznych i zewnętrznych, rozbiórka kamiennej posadzki, rozbiórka chóru ze schodami, wymiana stolarki drzwiowej i okiennej. Zakres prac obejmował także izolację przeciwwilgociową, instalację odgromową, instalację alarmową i nagłośnienia oraz projekt zagospodarowania terenu wokół kaplicy - prześwietlenie drzew i wykonanie opaski szerokości 60 cm wokół budynku.
- 09.11.2010 - 29.02.2012 r. - Ekspozycja iluminacyjna zabytkowego kościoła w Ćmińsku. Działania 413 "Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju" Małe projekty. Oświetlenie wykonano w trzech opcjach: oświetlenie ściany zachodniej i wschodniej trzema projektorami wąskostrumieniowymi, oświetlenie ścian południowej i północnej z udziałem 9 sztuk projektorów światła zalewowego, oświetlenie jednocześnie 12 sztukami projektorów. Oświetlenie spełnia funkcję użytkową oraz kreuje atrakcyjny, nocny wizerunek kościoła, eksponując elementy jego wykończenia,
- 27.10.2008 - 10.11.2008 r. - Remont kapliczki p.w. Przemienienia Pańskiego na Górze Grodowej w Tumlinie w Rezerwacie Kamienne Kręgi. Wykonano prace remontowo-konserwatorskie (ogrodzenie wokół kaplicy, remont budynku zewnątrz i prace konserwatorskie wewnątrz).

Mapa 1. Zabytki wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Miedziana Góra.

Literatura:

Dla potrzeb Gminnego programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miedziana Góra korzystano, m.in. z następujących opracowań:

- ✓ Diagnoza Gminy Miedziana Góra, Red. dokumentu: Referat Funduszy Strukturalnych i Rozwoju gminy, Urząd Gminy w Miedzianej Górze, 2014 r.,
- ✓ Program Rewitalizacji Gminy Miedziana Góra na lata 2016=2023, Uchwała nr XXIV/200/16 Rady Gminy Miedziana Góra z dnia 29 grudnia 2016 r.,
- ✓ Strategia Rozwoju Gminy Miedziana Góra do 2025 r., Uchwała nr VII/56/15 Rady Gminy Miedziana Góra z dnia 26 czerwca 2015 r.,
- ✓ Szot-Radziszewska E., Postindustrialne dziedzictwo Staropolskiego Okręgu Przemysłowego w krajobrazie kulturowym Kielecczyny: zagrożenia i szanse [w:] Ochrona Zabytków, Tom 62, Numer 4 (247), s. 69-82, 2009,
- ✓ Król P., Urban J., Kopalnie Miedzianogórskie. LGD "Dorzecze Bobrzy", Miedziana Góra 2007.

Ponadto korzystano z materiałów pochodzących ze zbiorów archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach karty ewidencyjne architektury i budownictwa oraz kart ewidencyjnych stanowisk archeologicznych.

Wykorzystano także z informacji zamieszczonych na następujących stronach internetowych:

- ✓ www.miedzianagora.eobip.pl
- ✓ www.miedziana-gora.pl
- ✓ www.nid.pl
- ✓ www.miedziana.pl

Spis ilustracji:

Mapy:

1. Zabytki wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Miedziana Góra.

Tabele:

1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków w gminie Miedziana Góra,
2. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków gminy Miedziana Góra,
3. Zabytki archeologiczne gminy Miedziana Góra,
4. Analiza SWOT.

Fotografie:

1. Bobrza. Ruiny węgeln i hali przygotowania wsadu,
2. Bobrza. Mur oporowy,
3. Bobrza. Ruiny węgeln i hali produkcyjnej,
4. Bobrza. Układ wodny,
5. Bobrza. Budynek mieszkalny - czworak oraz ruiny stajni (obecnie magazyn) wraz z ogrodzeniem,
6. Ćmińsk Kościelny. Kościół p.w. św. Trójcy,
7. Ćmińsk Kościelny. Plebania oraz drewniana studnia z XIX w. obok plebani,
8. Góra Grodowa - Tumlin Wykień. Kaplica p.w. Przemienienia pańskiego na Górze Grodowej,
9. Zespół kaplicy p.w. Przemienienia Pańskiego w Kostomłotach I - po lewej oraz kaplica p.w. św. Barbary w Miedzianej Górze - po prawej,

